

UKRAINISCHE ANNALEN FÜR POLITIK, LITERATUR UND KUNST
 ANNALES UKRAINIENNES
 DE POLITIQUE, DE LITTÉRATURE
 ET D'ART

THE UKRAINIAN ANNALS
 OF POLITICS, LITERATURE
 AND ART

ЛІТОПИС

ПОЛІТИКИ, ПИСЬМЕНСТВА І МИСТЕЦТВА

ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД ПІД РЕДАКЦІЮ
 С. ТОМАШІВСЬКОГО

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО“ В БЕРЛІНІ

×

Книжка II

Субота, 26-го квітня 1924

Зшиток 17

Містить:

ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	249
ПЕРШІ ВИБОРИ В ЗАКАРПАТТІ — <i>-o-i</i>	251
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРАВІ — <i>Віктора</i> <i>Андрієвського і М. Кордуби</i>	252
ЩАСТЯ Й ГОРЕ ЗАГОРОВСЬКИХ — <i>Михайла</i> <i>Возняка</i>	254
БОПЛАНІАНА — <i>Ілька Борщака</i>	258
ЛІТЕРАТУРНІ „ПЛАГІЯТИ“ — <i>З. П.</i>	258
ARS LONGA — <i>Н. Літинського</i>	259
БОЛЬШЕВИЗМ У 1906—1907 рр. — <i>Боя</i>	260
ТАЙНА ТАНЦЮ — <i>Леле</i>	261
БОЛГАРСЬКІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ — <i>Х. Х.</i>	261
„ПЛАЧ, КОЛИ ПОРА — НЕ ТЕПЕР“ — <i>Ф. Міллера</i>	262
ІЛЮСТРОВАНІ ПЕРЕКЛАДИ ГОГОЛЯ — <i>З. Кузелі</i>	263
MISCELLANEA	263, 264

Образковий додаток

„Ukrainske Slovo“

Buch- u. Zeitungsverlag G. m. b. H.

Berlin-Schöneberg

Hauptstraße 11 Tel. Stephan 1445-46

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО

КНИЖНЕ Й ГАЗЕТНЕ ВИДАВНИЦТВО
БЕРЛІН — ЛЬВІВ — НЬЮ-Йорк

I. Бібліотека „Українського Слова“.

	Дол.
1. В. Андрієвський. До характеристики українських правих партій	0,10
2. В 60-і роковини смерті Шевченка, збір. Кузеля	0,10
3. Бандурист. Жах. Збірка оповідань	0,10
4. Б. Лепкий. Незабутні. Нариси	0,15
5. Памяти І. Франка. Зібрав З. Кузеля	0,10
6. В. Андрієвський. З минулого. Т. I	0,70
7. Українська літературна мова й правопис	0,10
8. І. Мотлярєвський. Твори. Т. I. Енеїда	0,45
9. І. Мотлярєвський. Твори. Т. II. Наталка Подтавва, Москва чарівник і в.	0,25
10—12. Д. Дорошенко. Славянський світ в його минулому й сучасному	1,50
В гарній оправі в 1/2 полотна з картою Славянщини	2,—
13. В. Леонтович. Спогади утівача	0,30
14. І. Герасимович. Життя й відносини на Радянській Україні	0,20
15. Д-р С. Томашівський. Під колесами історії	0,25
16—17. О. Стороменко. Твори. Марко Прохлятий і в.	0,90
18. Слово о полку Ігоревім. Оригінал і переклад, із поясненнями Лепкого (Друкується.)	—
19. Т. Шевченко. Кобзар, з ілюстр.	1,50
20. Т. Шевченко. Гайдамаки. Ілюстр. видання	0,90
21—22. Т. Шевченко. Повісті (Артист, Музика й в.)	0,90
23. Т. Шевченко. Думки. Вибір поезій	0,05
24. Достойно єсть. Збірка пам'яток Т. Шевченка	0,05
25. О. Федькович. Вибір поезій	0,05
26. Дещо про гроші.	0,90
27. Рідне Слово. Збірка новел і оповідань	0,50
28. П. Куліш. Твори. Т. I. Чорна Рада	0,50
29. П. Куліш. Твори. Т. II. Поезії	0,50
30. В. Леонтович. Хроніка родини Гречок	—
31. І. Герасимович. Голод на Україні. З 39 обр.	0,50
32—33. В. Бирчан. Василько Ростиславич, повість	1,—
34. В. Семець. Кобза та кобзари, з бібліогр. Кузеля, ілюстр.	0,35
35. Б. Млин. Національне виховання	0,15
36. П. Куліш. Твори. Т. III. Україна, з ілюстр.	0,30
37. П. Куліш. Твори. Т. IV. Псалтир	0,50
38. Д-р Ст. Рудницький. Огляд національної геріторії України	0,35
39. І. Орлов. Каїн і Авець. Драма	0,30
40. Д-р Ст. Рудницький. Українська справа зі становища політичної географії	0,50
41. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. I, Гетьман	0,50

42. В. Андрієвський. З минулого. Т. II, ч. 2, Директорія	0,50
43. О. Яремченко. Основи пластуництва (скавтіну)	0,10
44. О. Щоголів. Вибір творів	0,25

II. Монографії з обсягу мистецтва.

1. Ол. Архипенно. Твори. З портр. художника, 66 фот. й вступною статтею Г. Гільдебрандта. Видання в укр.-англ., нім. і франц. мовах	5,—
2. О. Нованівський. Твори. З портретом художника й 25 світлинами. (Кінчиться друкувати.)	

III. Підручники.

1. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії (старинної й середньовічної), ч. I	0,40
2. Ол. Барвінський. Оповідання з всесвітньої історії, ч. II	0,40
3. М. Арнас. Історія України. (Друкується.)	
4. М. Ваврисевич. Порадник учителя нової української школи	0,50

IV. Словарі.

1. Б. Грінченко. Словарь української мови (українсько-російський словарь), повний, в двох томах книжкового формату, в оправі	6,—
В полотної оправі в одному томі	5,—
2. Уманець і Спілка. Російсько-український словарь в 1 томі в книжковій оправі, в оправі	3,—

V. Чужомовні видання.

1. J. Kerasymowitsch. Hunger in der Ukraine. Mit 46 Bild.	0,75
2. N. Kostomariw. Zwei russische Nationalitäten, z. перекладом Барвінського. (Кінчиться друкувати.)	

VI. Поза серіями.

1. Струни. Антологія української поезії від найдавніших до новітніх часів. Влаштував Б. Лепкий. 2 томи. З багатьма портретами	2,75
2. Б. Лепкий. Ювілейна збірка з вибором найновітніх недрукованих творів. (Кінчиться друкувати.)	
3. Золоті Ворота. Альманах Січових Стрільців, з малюнками Ковжуна, Іванця й Порфєцького, під ред. І. Рудницького (Кінчиться друкувати.)	

Всі книжки можна теж дістати на люкеєсовому папері по вищих цінах. * Примірники в оправі — 50% дорожчі

Ukrainske Slovo, Buch- u. Zeitungs-Verlag

Berlin-Schöneberg

G. m. b. H.

Haupt-Strasse 11

ІВАН РУДНИЦЬКИЙ, ЛЬВІВ, Тарновського, ч. 7

UKRAINSKE SLOWO PUBLISHING Co., INC.

116 Nassau Street }
32 East 7th Street } NEW YORK U. S. A.

SICHOVY BAZAR, INC., 34 East 7th Street, NEW YORK U. S. A.

ЛІТОПИС

Кн. II

СУБОТА, 26-ГО КВІТНЯ 1924

Ч. 17

Рукописи і листи у редакційних справах посилати: Berlin - Schöneberg, Hauptstraße 11
Право передруку вастережене — All articles are copyrighted

Політична хроніка

СТРАСТНО-ТИЖНЕВИЙ ОГЛЯД політичних подій може початися з чого іншого як не з обіжника кураторії львівського шкільного округу 21-го березня? Правда, читаючи галицьку пресу, сторонній людині трудно було-б дійти до погляду, що сей розпорядок — то найважливіший політичний акт, що впав на наше громадянство після 14-го березня 1923. Стоїцизм чи отупіння? Не беремося рішати. Ми певні, що само громадянство, принаймні та його частина що не засідає в політичних комітетах і не пише в газетах, правдиво оціняє й відчуває нову весняну ластівку. Се вже третій березень (рижський мир був також у березні), що глибоко запишеться в його памяти і матиме наголовок — докладнісінько як в однім львівським органі — „ліквідація українського шкільництва“.

Розпорядок кураторії з 21-го березня, що всім українським школам Галичини відбирає зверхній національно-український характер, в'яжеться очевидно органічно з попередніми березневими актами, є його логічним вислідом. Не м и н у ч и м? Ось і питання, що неначе довбнею бє в череп думаючого Українця і домагається відповіді. Зправди, се кардинальне питання нашої національної політики. Воно стоїть того, щоб його покласти в основу політичного думання у страстнім тижни. Без сього, ми не можемо мати права втішатися Пасхою. Положім, наша галицька інтелігенція дійсно думала про се. До якого результату дійшла вона?

Мабуть не помилилося, приймаючи майже однодушну відповідь: акт 21-го березня 1924 то неминуче звено в розвитку політичних подій, — звено цілком незалежне від наших бажань і зусиль. Богато, дуже багато, впевняло при сьому, що вони давно передбачили все й останній акт не являється для них жадною несподіванкою, та що вони, згідно з львівським „У. Словом“ вміють також точно заповісти дальший розвиток подій, зокрема зміст дальших розпорядків шкільної влади щодо українського шкільництва. Притім, одна половина в безсилім зреченню похнюпить голови, друга — задоволено затиратиме руки, вигукуючи свою

політичну догму: „Чим гірше, тим ліпше! Чим нас більше давлять, тим ми сильніші! Чим більше тратимо, тим ми багатші!“ Першим — Паска буде гіркою, їх тривожитиме будучина; другі — в бадьорім настрою засядуть до стола, бо-ж змогутніла нашими кривдами радянська Україна вже побиває Європу і вводить нас у своє царство...

Так закінчилась би великодна сповідь нашого громадянства, колиб воно відчуло потребу її та виконало її. Тільки якийсь десятий і двацятий, що не має доступу ні до комітетів, ні до редакцій, незадоволено похитає головою і питає сам себе: Невже се політика? Невже се не орієнтальний фаталізм, не непритомні стрибання зачарованої пташки, що самохіть кидається в пащу вужа? У людей — політика синонімом активності, і то практичної, органічної, систематичної і продуктивної активності; у нас-же — вона синонімом пасивності, паралізування продуктивної діяльності, убогим словарем магічних формул, туманом ілюзій, погонєю за блудними огоньками! Стільки разів стверджувано у світі, що між політикою і стратегією нема сущних різниць, що між ними тільки різні засоби; а ми? Ми все ще думаємо, що на війні потрібно тільки одного — величезного, яркими красками помальованого, гучним написом означеного — прапора, і більш нічого. Ми все ще думаємо, що війну можна виграти, станувши масою навколо прапора і вигукуючи на всі боки світа: „Ми не дамося, нас більше тут!“ Стратегічний план і його таємність, тактичні методи і їх продуманість, угруповання сил, боева лінія, окопи, редути, твердині, етапи, оборона становищ і посіданого простору, забезпечення шляхів для відвороту і т. ин. — се „німецькі“ вигадки, з яких ми глузуємо собі. Для людей, ціль війни і ціль політики, в першу чергу — удержання того що мається, і тільки у слід за сим — здобуття того що ще хочеться мати; у нас — навпаки, психологія грачів: нехай іде останній гріш, останній кусень поля, ану-ж виграю і забагатію! У приватному життю, таких людей віддається під судову курателю; в товариствах і фінансових установах, таких голів і директорів

ставиться перед карний трибунал; в нашій політиці таким людям робиться місце в пантеоні національних героїв...

В моменті розпаду Австрії, захоплені благородним поривом поліпшення національно-політичного становища, та боячися, вразі бездіяльності, погіршення його, ми піднялися великого діла — державної самостійності. Се було понад наші сили, і ми програли. Так як інші чимало разів в історії. І за се, суд сеї останньої певно буде вирозумілий. Натомість він питає, що ми після того зробили, щоб зберегти й забезпечити раніше національне добро, старий стан посідання? Він даремно шукатиме фактів і актів, які свідчили-б про дійсну нашу журбу, щоб зберегти майно і не дати йому пропасти.

Вийшов обіжник кураторії з 21-го березня... Біль, неначе гострий меч, пронизує душу: хочеш кричати, хочеш плакати, хочеш боротися, шукати правди, переконувати... Хапаєш книгу за книгою, перекидаєш закони, рішення і т. ин., щоб знайти основу нашого права, порушеного обіжником, і — не знаходим нічого. Так нічого. Бо немає ні міжнародного акту, ні польського конституційного, який забезпечав би нам національне шкільництво взагалі, не кажучи вже про зверхню язикову форму. Навіть старі австрійсько-галицькі соймові закони, що колись утворили сих кілька українських гімназій, нічого не говорять про мову урядування, тільки про мову навчання. Правда, сеї останньої, покищо, кураторія не зачінає, та, з другого боку, де правний акт забезпечення сього права і де гарантії, що польський уряд не перестане признавати правну силу всім колишнім австрійським законам, навіть зробленим у *jednym sejmie polskim na ziemiach Rzeczypospolitej*, як колись називано галицький сойм? Акт конференції амбасадорів з 14-го березня 1923 не згадує ні словом про охорону хоч би тільки тих наших прав і прерогатив, які ми мали у спадку по Австрії. Чому? Бо ми ніколи сього не домагалися! Не домагалися, бо не цинили того добра, як процесович не цинить останньої корови, а грач легко кидає останню копійку. Сю нашу каргідну легкодушність ми прикрасили ідіотичною теорією, буцімто той хто займається охороною мінімальних прав, тим самим покидає максимальні домагання, зраджує найвищим національним ідеалам. Наслідок того такий, що ми, як національно-політична індивідуальність, опинилися в Польщі без законних гарантій і без найменшого впливу на законодавчу й адміністративну практику. Чим се скінчиться, се при обох пільних настроях вгадати не трудно.

Після 14-го березня 1923 годі вже було направити непростими гріхи ранішої нашої полі-

тики, все-таки можна було сподіватися, що нова політика знайде стільки тактичних заходів, щоб охоронити останки національного добра від знищення. В тій вірі писали ми „За рідну школу“ у 3-му зшитку, одначе, як показується, помилилися. Удар прийшов скорше, ніж було можна сподіватися. Громадянство, судячи по пресі, приймало його спокійно, хоч невідомо, сей спокій випливає з свідомої тактики, чи зі збентеження. Проф. Галушинський, одна з чільних прикрас нашого учительства, взяв на себе добровільну жертву за товаришів з філії академічної гімназії, вніс протест і — стратив становище. Про інші заведення, їх управи й учительські збори нема поки-що вісток.

Що буде далі? Се найсумніше з усього. Бо виглядів на якийсь міжплеменний *modus vivendi* у Галичині цілком нема; обі сторони не думають змінити свої настрої. Боротьба, не перервана при якій-такій рівновазі сил, не припиниться, поки не дійде до самого краю. Се закон політичної динаміки. Все-таки, у сей страстний тиждень слід було нам подумати про обрахунок совісти і спитати себе, скільки н а ш о ї вини в тому, що нас зустріло 21-го березня. Вина політичного противника не сміє убивати у нас свідомості й обов'язку відповідальності за наші вчинки і наші занедбаня, за наші успіхи і наші втрати.

□ □ □

„Англійські відносини, про які тепер по-являється чимало памфлетів і чимало неопублікованих думок ходить у кожній вдумчівій голові, справедливо уважається одним з найдивніших явищ у світі... Фатальний параліж поширюється від кінців у саму середину, захоплює всі члени, доходить мало не до самого серця... Правлять нами, без найменшого сумніву ніби-герої, а в дійсності знахорі, що їх діло і правління — то погоня за популярністю, фальшивість, нездарність... Та які люде, такий піп...“

Коли людина в неволі, то що поперед усього слід йому чинити? Може йому жалітися на сього або на того, на се або на те? Чи може йому наповнити світ і всі заставки плачем і лайкою? Цілком не так; якраз навпаки. Всі учителі добра порадять йому не нарікати ні на-кого і ні-на-що, тільки на себе самого. Він мусить знати ту правду, що причина його нещастя ніде инде, тільки в його власному нерозумі. Бо коли-б він слухав був природи і її законів, то ся природа, завсіди вірна своїм законам, була-б дала йому плоди, пожиток і щастя; та він пішов за іншими голосами, а не за законами природи; і тепер природа, загубивши з ним терпелівість, покидає його в розпуці, і на його жалі відповідає з великим натиском: Ні, не сим шляхом, мій сину, инша дорога веде до добробуту, ся-ж, якою ти за-думав іти, то дорога до нужди; зійди з неї!

Так порадять йому всі учителі добра: щоб ся людина поперед усього з каюттям сказала собі: Еге-ж, я не був досить розумний; я відбився від законів дійсности, названих також законами божими, та пішов по законам мани і блудних огників, що зовуться законами злого духа; ось тому я її опинився тут!

І з народами, що стали нещасними, справа мається, в сути річі, не инакше. Старинні кермангчі народів, пророки, священнослужителі, чи як инакше вони називаються, добре розуміли сю правду й, до самої нашої доби, навчали і нам живо вицілювали її. Та новочасні проводирі народів, що виступають під безліччю імен, як політики, журналісти, публіцисти, економісти і т. ин., забули цілком сю істину і раді заперечувати її. Одначе вона, ся істина, остає вічна і незмінна. І тут немає жадного сумніву, що ми мусимо ще навчитися сеї правди й на-ново ісповідувати її; ми мусимо бути бичовані і зі шкіри дуплені, поки не навчимося; і вкінці, або дійдемо до знання або будемо добиті до смерті... Бо ся істина незмінна!

Коли яка нація в неволі, то старий пророк не дурив, а говорив правду кажучи: Ви забули Бога, ви кинули шляхи господні, инакше ви не були-б нещасливі. Не у згоді з законами дійсности ви жили і кермували собою, тільки по законам ілюзії, обману, вольного і невольного нерозуміння дійсности; тому диви, неправда зужилася, довготерпеливість природи вичерпалася, і ви опинилися ось-де!

Зправди, тут немає нічого особливо непонятного, навіть для повочасного публіциста, економіста, або любішої иншої двоножної тварини без пірря! Коли якась країна опиниться в нужді, то цілком певно, що та країна зведена на лиху дорогу; коли 27 мільонів попаде в нужду, то те саме як одиинця попаде в неї...

Ми мусимо мати більше знання, щоб нами правило; нами мусять правити найрозумніші... Коли маєте багато знання у вашій народі, то знайдете се знання совісно зібраним; тому що розумні люблять знання і стануть шукати його як життя і спасення. Коли-ж маєте мало знання, то ви побачите навіть сю одробину зле зібраною, затовченою ногами, доведеною як можна більше до загибелі; тому-що дурні не люблять знання; вони й дурні попередусього тому, що ніколи знання не любили, тільки свої власні апетити й амбіції... Таким робом, ваша свічка засвічена з обох кінців, і поступ у напрямі повного зужиття швидкий. Бо тому хто має, буде ще дано; а від того що не має, буде відобрано і дано тому хто має..."

(*Th. Carlyle, Past and Present, 1843*)

Перші вибори в Закарпатті

Під цим титулом поміщено в ч. 13 „Літопису“ нотатку, де м. ин. сказано, що Українці-емігранти почали поводитись на Закарпатті як істинні Українці, що мають право горі дном перевернути споконвічну місцеву традицію, — а далі, що радіють побіді комуністів, бо вона мовляв обезпечує їм і на дальше урядові посади і т. и.

Оця нотатка невірна. З Українців-емігрантів на Закарпатті не має 90 % права громадянства; не маючи громадянства, не творять жадної політичної партії, тому і не можуть ніяк за вибори відповідати¹. Справа виборів на Закарпатті досить скомплікована, щоб можна її одною загальною фразою вияснити. Подам що найважливіше.

Економічне положення Закарпаття усе було не добре. За Мадярищини упосліджений край під кожним оглядом. Гористий, рільництво і молочарське господарство примітивне. Промисл (деревний) малий. За Мадярищини заробку є населення на мадярських долах і в Америці. По прилученню до Чех 1919-го р. економічне положення погіршилося. Заробкування на мадярських долах одпало, еміграція до Америки обмежена, повоенні тягарі (високі податки) приписує населення Чехам. До нині не дали Чехи рекомпензат і за зміну господарської системи, чи то закладаючи тут промислові та фабричні осередки, чи переводячи аграрну реформу, чи даючи дешевий кредит, чи організуючи заріткову еміграцію на інші поля і т. п.

Культурні відносини. Серед селян анальфабетизм і пиянство. Інтелігенція (попи, дякоучителі і дрібка урядовців) до 1919-го року були Мадярами, від народа відчужені, для народа не вмють працювати. Ця інтелігенція не знає, що вона є: руські, руські (Українці), чи окремих руський народ, побіч руських і руських. Політичні відносини? Яка може бути політична праця, яке значіння може мати політична праця там, де інтелігенція: 1) виховала в мадярській душі, не знає нині чи вона руська, руська чи окремо руська, і вічно бовтається в тих питаннях, де 2) інтелігенція не вмє реально думати і реально працювати для народа? Народ кричить: істи! — а інтелігенція його злегшує: потрібне ї чи ні?

Релігійні. Мадярське правительство пошпирало унію, уважаючи православних реbelieнтами (Сиготелький процес). Нині свобода віри і унія, оставлена на власні сили, паде, так само як нині паде на Волині православля. Як реакція іде на Закарпатті — православля, а на Волині — унія.

Яку політику вів чеський уряд посеред тої економічної нужди і того культурного, політичного і релігійного хаосу? Жадні у. Унії підбурювали той уряд проти православних; і протівно, галицькі москвофіли кричали, щоб уряд рятував святе ї, народовці — щоб гнав „кацапів“ і т. д., і т. д. Позичія чеського уряду була дуже легка, бо що-ж дали-б Англіїці, щоб в Індїях повстало православля, а в Египті боротьба за святе ї? Економічних справ майже не торкано, заповідженої аграрної реформи не переведено. В 1920-ім р. віцегубернатор Брейха пошпирас православля, галицьких москвофілів і комуністів проти народовців, в другій половині того самого року губернатор Жаткович вів протівну політику, по нїм віцегубернатор Еренфельд пошпирас народовців, а з православем і сяк і так. Аж тут трапився Мопассанів „Красний хлющик“, називався д-р Франкенбергер. Більше

¹ Такого закиду „Літопис“ не підносив. Ред.

амбінтий, як розумний. Себе уважав геніяльним політиком, але його діла говорять про нього протилежно і загалом кажуть сумніватися в його політичній розумі. Д-р Франкенбергер був головою земледільського реферату в Ужгороді. Він рішив розв'язати тутешню справу. Перший його крок: зигнорував всі економічні питання й утворив із 5 малих партій одну велику земледільську. Програма? Коротка: ненависть до Українців і оборона святого ь. Не треба думати, що д-р Франкенбергер ненавидить Українців, його слова: „Мені це все одно, але в даний момент я не мав иншого цементу, щоби зліпити тих п'ять партій.“ Не було-ж це геніяльне? Тільки менше геніяльні люди казали йому: ненависть як політичний цемент не вдержить довго.

Губернатором поставила ця партія старенького Бескида (70 літ). Його називають „Ужгородський Тутанхамсн“, бо так як цей старий Т. він мало орієнтується в нинішньому житті. — Розписано вибори до громадських рад. Земледільська партія, що складалася із п'яти вчора опозиційних, пішла до виборів як правительствена. Народові все обіцяно: аграрну реформу і т. д. Партія побідила на цілій лінії — але — оце „але“ було фатальне. П'ять партій злучених в одну не мали спільної програми, їх вожді сподівалися великих матеріальних користей, а нічого не дістали. Що могло їх лучити разом? Протиукраїнський курс і святе ь? І партія, осягнувши побіду стала, розсипатися, за Бескидом і Франкенбергером остала з давніх одна, а чотири перейшли в опозицію. Д-р Франкенбергер награв до виборів парламентарних. „Вибори зроблю мадярські, уряд і горівка іще має своє слово.“ — говорив д-р Франкенбергер. Але — і знов це „але“. Передвосними судами не можна нині судити. Народ видів війну, революцію, авторитет влади упав в цілім світі. Остала одна горівка. До того опозиційні партії стали бити партію Бес-

кида і д-ра Франкенбергера. І ще що найважливіше: при сільських виборах обіцяно народові все (як це все діється перед виборами), а дано — ніщо (як це також все діється по виборах).

Серед того хаосу, боротьби 13 партій, які станули до виборів виступили комуністи. „Земледільці обіцяли дати вам все, а не дали нічо, ми вам не обіцяємо, ми вам і не дамо — бо ви возьмете собі самі все, як це було на Україні. Ліси, пасла і по дві корови... і т. д.“

Комуністи віднесли побіду. Д-р Франкенбергер мимо своєї геніяльності вивернувся. Тутанхамсн пробудився. „Що були вибори? Вийшли комуністи? Моя партія не прогнала, бо-ж я все казав, що я — б е з п а р т і й н и й...“

Як згадано вище Українці-емігранти, як не горожани, не брали уділу. Ті, що мають горожанські права (10%), були розділені: частина працювала в хліборобській партії, частина — в соціал-демократичній партії, яка вибрала послом інж. Нечаса Яроміра, секретаря президента Масарика. Пан Я. Нечас — як відомо — симпатизує з Українцями, а виступи галицьких москвофілів проти нього, тимбільше скріпляють його симпатії до Українців.

Губернатор остає. „Він має брати платню і мовчати.“ І він це робить — з повним запалом своїх 70 літ...

Хліборобська партія, не здобувши мандату, переорганізовується. Найважливішою причиною програної кампанії є те, що вона попівська. Попи однак її не піддержали, єпископ-мадярон і 4 архидіякони видали послання до попів проти цієї партії. Народ знов не підпер її, бо вона — попівська. Ця партія розібється тепер мабуть на дві, на чисто попівську з дир. Волошином на чолі і на чисто українську з д-р М. Брацайком на чолі. Впрочім побачимо. У д-ра М. Брацайка замало енергії, а також замало звертається увагу на економічні питання.

-o-i

Анкета в університетській справі

ПИТАННЯ:

1. Чи сучасний стан українського високого шкільництва на стільки задовольняє національно-культурні і громадські потреби українського народу в Польщі, що він без шкоди може бути удержаний далі?
2. Чи українська молодь у Польщі може постійно і для національної справи корисно студіювати закордоном, та під якими умовами?
3. Чи теперішні приватні високі школи, в краю і закордоном, є достаточною рекомпензатою за страчені права на б. австрійським, тепер польським університеті у Львові? Як ні, то чи право прилюдности, призначене сим приватним установам, вирівняло-б сю шкоду?
4. Чи справа українського національного університету юридично, політично і фактично має бути зв'язувана з ранішим державним університетом у Львові, чи трактована цілком незалежно?
5. Чи університетське питання може бути розв'язане а) поза-політичним шляхом, чи б) методом політичної боротьби, порозуміння, компромісу і т. п.? Коли се останнє, то чи сьогодні є необхідні психологічні і політичні передумови для його розв'язки? Зокрема, чи теперішні українські політичні заступництва і партії можуть доконати сеї

розв'язки? Коли-ж се питання не-політичне, то хто покликаний вести, розв'язувати і відповідати за нього: наукові і культурні установи, учительство, студентство?

6. Хто має обов'язок дати почин до розв'язки університетської справи, українське громадянство чи польський уряд? Чи розв'язка можлива вже в сім році?
 7. Який правний характер має мати національний український університет: польсько-державний, чи краю-автономічний, чи приватний? В першій випадку: Як має бути забезпечений українсько-національний характер університету? Чи він мусить бути цілком самостійний, чи може бути зв'язаним з польським? В другій випадку: Як осягнути зміну закону про воєвідську автономію? В третій випадку: Як матеріально удержати університет та як забезпечити дійсну повноправність його дипломам?
 8. Чи необхідний повний університет, чи покищо можливі тільки означені факультети, зглядно катедри, і які?
- Н. В. Чи українська політехніка так само як університет необхідна і можлива?
9. Яка Ваша думка про українські наукові сили, чи вони достаточні щодо кількості і якості?

10. Чи перший український університет у Польщі можливий поза межами української етнографічної території? З яких причин неможливий він у Варшаві?
11. Чи перший український університет мусить мати осідок у Галичині, чи він можливий і в іншій українській землі Польщі? Коли в Галичині, то чи Львів *conditio sine qua non*, чи під деякими умовами можливе й інше місто, і яке? Чи польська опозиція проти Львова — на Ваш погляд — принципова, чи тільки тактична?
12. Чи польські побоювання, що прилюдний український університет — узагалі, або у Львові, або на українській території — буде гніздом протидержавного руху, оправдані?

ВІДПОВІДЬ V

1. Ні не задовольня, але сей стан ще не є найгірший — гірше було-б, колиб наша молодь ходила до польських університетів.
2. Може, під умовою, щоби старше покоління піддержало її матеріально і морально, а не деморалізувало примірами власного перекинчства, сварок і власної моральної імпотенції.
3. Рекомпензатою не є повною, але частинною є. Право прилюдности — з огляду на загальні умови — може й могло-б вирівняти ту шкоду, лише при загальній зміні політичної ситуації.
4. З огляду на стару традицію мала би бути звязана.
5. Лиш шляхом політичної боротьби і цілим українським громадянством, бо теперішні політичні діячі замало мають твердості й сталості у боротьбі.
6. Польське громадянство уступить лише зламане українським напором. В сім році певно, що ні.
7. Найближчий до українсько-державного. Матеріальні кошти мусить дати держава, тоді й дипломи матимуть для неї ціну й значіння, як вона їх оплатить своїм коштом.
8. Можна обійтися тим часом факультетами правничим, філософським (й медичним). Теологію й інженірінство можна студіювати тим часом за кордоном (як і медицину).
9. Чи достаточні — годі сказати з певністю: в кожному разі не менш достаточні, як теперішні польські на польських університетах.
- 10—11. Не можливий з тих самих причин, як не можливий був російський університет у Варшаві. Народ, шануючий себе, повинен стреміти до власної школи на власній землі — все одно де, але спір о Львів є принципіальний, бо Львів є українське, а не польське місто.
12. Цілком оправдані. Доки українська молодь збереже почуття національної гідности, кожне місце, де вона гуртується, буде осередком того руху.

!Віктор Андриєвський

ВІДПОВІДЬ VI

1. Сучасний стан українського вис. шкільництва зовсім не може вдовольняти національно-культурні потреби українського народу. Приватні вис. школи (університет і політехніка) у Львові є тепер тільки сурогатом того чим повинні бути. Заборони та переслідування шкільних та поліційних властей, загроза усунення урядовців зі зайнятих ними державних посад примусили цього року звинути на філософським відділі більшість викладів. З технічних оглядів (брак клінік), на медичнім відділі можливе ведення науки лише в об'ємі першого ригорозу. На техніці з тих самих причин подається здебільша лише теоретичну підготовку в об'ємі двох перших років. Лише на правничім відділі ведеться навчання в більш-менш повному об'ємі. Крім цього доскулює брак фондів, а особливо брак приміщення (саль на виклади), бо українські товариства, стоячи під зогрозою розв'язання, бояться відступати на ту ціль свої кімнати. Такий стан можна терпіти лишень як переходове *malum necessarium*.
2. Коли мова про в с'ю українську молодь, не про більші або менші гуртки як висюк (що буває у всіх народів), — очевидно що ні. Висилання

- всеї молоді за кордон виснажувало-б матеріальні засоби нашої зовсім незасідної суспільности, а супроти непризнання закордонних патентів все одно не давало би абсолютним спромози, по повороті до краю, виконувати ті заводи, до яких приспособили-б їх за границею. Вже теперішній досвід показує, що майже вся українська молодь, котра кінчить вищі школи за границею, остає тамже, шукаючи заробітку на чужині та пропадає для краю.
3. Признаюся, що для мене се питання не зовсім зрозуміле. Тих кілька українських кафедр, що їх ми мали на університеті б. ціс. Франца у Львові, все одно не давали спромози добувати знання в рідній мові хоч би в найтіснішій об'ємі. Навіть україністи мусіли слухати виклади в польській мові прим. з області славістики, педагогіки, клясичної філології. А добувати знання в польській мові мають українські студенти й тепер спромози, коли їх приймуть на польський університет. Тих кафедр і взагалі прав ми не стра т и л и (цей вислів імпутує бодай часткову вину й тому хто стратив)¹, але нам їх брутально і насильно відобрали. Коли річ в об'ємі навчання рідною мовою, то теперішні українські приватні школи в краю і за кордоном дають куди більше чим відібрані кафедри. Однак їх ніяк не можна вважати як рекомпензату за „страчені права“ на б. австрійським університеті (гескомпенсе — виплата, нагорода). Надання права прилюдности сим приватним та переслідюваним установам було би очевидно дуже бажане, та було би великим кроком вперед до розв'язки університетського питання.
4. Се річ чисто тактична; до неї не привязую ніякої ваги.
5. Університетське питання вже через се політичне, що модерна держава старасться захопити під свій вплив, контролю та орудування всі прояви публичного життя, також і культурно-просвітні, зокрема ціле шкільництво. Аполітичним воно було (а й се не всюди) в середніх віках, але ті часи вже давно минули. Резолюції та ухвали всяких інших анкет та з'їздів, що се питання треба трактувати як аполітичне, чисто культурницьке, нічого в тім не змінять ані не допоможуть. Тому й розв'язка університетського питання може бути осягнена тільки методом політичної боротьби, переговорів, компромісів. Для розв'язки сього питання не тільки існують політичні передумови, але вона й є справою політичної чесности для польської держави та влади, з огляду на відому ухвалу (закон) польського конституційного сойму з перед півтора року, що була знова передумовою признання Галичини Польщі. Не бачу ніякої перешкоди, чому теперішні українські політичні заступництва та партії не могли би доконати сеї розв'язки.
6. Зі сказаного у відповіді на п'яту точку ясно, що почин до розв'язки повинен дати польський уряд, бо він має обов'язок приступити до виконання ухваленого закону. При добрій волі уряду розв'язка можлива кожної хвилини.
7. Рахуючися з реальними відносинами, треба домогатися державного українського університету з повним обсягом автономії, питомої сього рода інституціям. Чому редакція „Літопису“ висуває евентуальність краю-автономічного університету, не розумію. Чейже редакції відомо, що в Польщі країв нема, є тільки воєвідства². Підняття домагання „краєвого“ (тоб то галицького) університету стрінулося би з невдоволенням українського громадянства за соціальним кордоном та утруднило-б справу до безнадійности, бо викликувало би зі собою konieczність ревізії польської конституції. Впрочім таке вирішення справи, коли би навіть далось перевести, не давало би нам ніяких реальних плюсів, бо й тоді сей „краєвий“ університет стояв би під контролею польського уряду, міністерства

¹ Ми вжили сього слова без уваги на чію-небудь „вину“, як говориться прим. про страту боевої лінії, твердині, оружжя то-що. Р е д.

² Ми не бачимо найменшої суперечности між краю-автономічною і воєвідсько-автономічною шкільною установою. Про різницю між державним й автономічним характером університету у післяслові. Р е д.

- просвіти у Варшаві. Також не вижу жадних прослів в напрямі забезпечення українського національного характеру майбутньому університетові, колиби він мав приватним (очевидно з правом прилюдности). Вистане згадати, що львівська шкільна кураторія останніми часами всім приватним українським школам, народним та середнім, також і тим що не мають права прилюдности, наказала ціле своє урядовання (каталоги, свідоцтва, навіть поділ годин і написи на класах) завести виключно лише в польській мові. Значить приватний університет паложив би на українську суспільність величезні матеріальні тягарі та його приватний характер не давав би ніяких більших гарантій в напрямі збереження його українськості чим кожна инша хоч би й державна школа. Впрочім чи наша тутешня суспільність виснажена на утримання стільки приватних народних і середних шкіл змогла би бодай кілька літ утримати ще й приватний університет — се більше чим сумніве. А поміч Америки також не все певна. Само собою, що українсько-національний характер сього майбутнього державного університету треба би при переговорах забезпечити наскільки тільки буде змога. Треба прим. домогатися, щоби перший склад професорського збору був іменований владою з поміж кандидатів предложених секціями Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. Досвід останніх часів наказує, щоби крім викладової мови обставити всіма можливими гарантіями також і українську урядову мову університету. Український університет мусів би бути зовсім самостійний, годі собі навіть уявити можливість його сполуки з польським (хвиба лише спільність бібліотеки і клінік).
8. Необхідний повиний університет з медициною; саме на медичних відділах польських університетів роблять не-Полякам найбільші труднощі в пририманню та в допущенню до клінік та лабораторій. Щодо політехніки, можна-б поки-що вдовольнитися окремим технічним факультетом при університеті.
 9. Вповні достаточні й щодо кількості й щодо якості. Се виказало хоч би се, що крім високих шкіл у Львові ними обсажені ще й українські висші школи в Чехословаччині, а крім сього є й сили поки-що без заняття. Минулого року, коли загрози усунення урядовців з посад за виклади на українським університеті ще не було, філософичний відділ у Львові мав зовсім добре обсажені всі катедри.
 - 10 і 11. Український університет неможливий в теперішній Польщі не то поза етнографічними межами української території але взагалі ніде поза Львовом. Польська суспільність і влада повинні вже собі раз усвідомити, що домагання Українців засновання університету саме у Львові і тільки у Львові не є примхою, ані національною амбіцією,

лишень неумолимою культурною konieczністю. Львів є культурним осередком всіх українських земель, що опинилися під польським пануванням, з огляду на се, що тут існує не тільки головні культурні українські товариства (Т-во ім Шевченка, Ставропігія, Просвіта і др.) з багатьома бібліотеками, музеями, спеціальними збірками, але й польські культурні інституції у Львові (прим. бібліотека Осолінських, Баворовських) та красві і міські установи (прим. Бернардинський архів, архів м. Львова, архів Намісництва) складаються більше ніж в трьох чвертинах з українців, тобто книжок, матеріалів, памяток, необхідних для студіювання української мови, літератури, історії, права, економічних відносин, шкільництва. Таких засобів, такого багатства культурних памяток українського життя й старини, хоч би й у десятій часті сеї кількості, не найдемо ні в одній иншій місцевості польської держави. Попри се Львів, як місто з польським університетом і технікою, має бібліотеки, лабораторії, клініки, котрі куди легше приспособити до вжитку ще й студентів вищих українських шкіл, чим творити зовсім нові, в місті де їх досі не було. Крім всіх сих мотивів проти засновання українського університету поза межами української етнографічної території промовляють ще економічні згляди. Більша частина українського студентства люди незасібні, утримуються з приватних заробітків, дістає харч зі села з дому in natura, має поміч від місцевого українського громадянства (обіди, приміщення). Все це було би неможливо в національно чужій території. Зокрема Варшава зовсім не надається на приміщення українських високих шкіл із за більшою чим в инших містах Польщі недостатчю мешкань, дорожнечі і надто великого віддалення від головного комплексу українських земель.

12. Протидержавний національний рух може найкраще припинити само правління, витворюючи такі умови, що не давали би другій нації притоки почувати себе приниженою та гнобленою. У всякому разі молодіж, котра матиме свій власний варстат научної та фахової праці буде менше схильна до протидержавних виступів, чим молодіж гонена та переслідувана поліцією, наражена кожною хвилі на арештовання та знущання в поліційних арештах за се тільки, що хоче сотворити своє власне огнище науки.

Між поставленими питаннями не нахожду одного, котре у нас в краю тепер найбільш актуальне. А саме, коли теперішній стан потріває ще довший час, чи підтримування бойкоту польських високих шкіл нашою молодіжю корисне для української нації чи може шкідливе. В тій справі слід би також зібрати погляди наших громадян¹.

М. Кордуба

Щастя й горе Загоровських

Нарис із минулого Волині

I. Батько

РІД Загоровських це старовинний український шляхетський рід на Волині. Загоровські жили головно в луцьким і володимирським повіті.

Першими відомими в історії особами з цієї родини виступають у половині XVI-го в. три сини Богдана Загоровського: Петро, Іван і Олександр. Зпоміж трьох братів вибився найбільше дуже господарний Петро, що все життя вів масткові процеси. Маючи жилку безнастанно побільшувати свої посілости, став Петро Загоровський із дрібного землевласника зразу одним з найбільших землеволодільців на Волині. В спадку він одержав чотири села: Хорів, Воловичі, Волю Монастирську, Заячиці та дворіще

в Загорові, а своїм дітям залишив він крім батьківщини ще чотири села й частини шістьох сіл у луцьким повіті, три села й частину одного в володимирським повіті й частину одного села в кремінцьким повіті. Крім того володів низкою сіл часово, з яких багато так і лишилось при його дітях.

Петро Загоровський женився два рази. Хто була його перша жінка й чи вона вмерла, чи він розвівся з нею, цього досі не відкрито документально. Досить, що від першої жінки мав він тільки одного сина — Василя. Між батьком

¹ Щоб не давати приводу до „непорозуміння“, ми свідомо полишили се питання на боці до закінчення анкети. Учасники анкети мають одначе можливість висказатися і в сім напрямі. Ред.

і сином були правдоподібно холодні відносини, бо ще за свого життя виділив Петро Загорівський Василя, що одержав спадок по бездітнім Олехні: Суходоли, Дегтів, Перевалки, Острівець у володимирському повіті й городню в самім Володимирі. Батько взяв від сина письмене зобов'язання, що останній не процесуватиметься за спадщину по батькові й вуйкові. В своїм заповіті повторив Петро Загорівський кілька разів, що його ранше виділений син Василь не має більше права до спадку.

Другою жінкою Петра Загорівського була княжна Хведора Сангушко, що з нею вв'язала його правдоподібно шира любов. На це вказували-б його розпорядки в заповіті в користь „своїй милої малюнки“. Їй особисто записав він усі свої дорогоцінності, великі маєтки й дожиттєве користування доходами з усіх своїх земель, її назначив опікункою дітей до їх повноліття, їй дав право позбавити приписаної частини спадку того з них, хто покажеться негідним спадку з браку пошанування матері; що більше, Петро Загорівський боронив дбайливо жінку навіть від відповідальності її за змарнування маєтку в такому випадку, якби це сталося з незалежних від неї причин.

Усім дітям від другої жінки записав він визначені в заповіті маєтки, а жінку просив не жалувати засобів на їх виховання. Однак можна було вилучити від спадку сина, котрий би з пошаною не ставився-б до матері, а з любов'ю до братів, котрий би кривдив церкву або зле поступав під якимсь іншим оглядом.

Як багатий землевласник відігравав Петро Загорівський і деяку політичну роль в Речі-посполитій. Займав досить важні державні посади як луцький ключник, городничий і мостовничий, а від посади господарського маршалка полишився тільки один ступінь до сенаторського крісла. Господарь — це був звичайний титул великого князя литовського, перенесений по злуці Великого Князівства Литовського з Польщею на польського короля, тому господарський маршалок те саме, що королівський маршалок.

Управляючи державними землями, Петро Загорівський зумів збільшити ними свої маєтки. А втім, також посада ключника, городничого й мостовничого в Луцьку давала йому нагоду до наживи. При легкій посаді пильнувати гребель, плотів, мостів тощо, він мав право й господарювати в місті, а на удержання цього господарства обертав податок із міщан по 54 кіп литовських грошей¹, доходи з околичних сел, далі на плату для ключника стягано чотири і пів копії з жидівських крамниць. Крім того збирав десятину з меду, що протягом восьми років його урядування дала 592 відра, вартости 434 кіп литовських грошей.

Однак не задовольнившись цим, Петро Загорівський поустановляв різні додаткові побори. В 1545-ім році вплинула скарга на нього до ревізорів, що він оподаткував ввезену до міста сіль, гнану на торг худобу, підводи і т. и. Не багато робив собі з таких скарг Петро

Загорівський, що навіть не хотів складати звідомлення перед ревізорами.

Утискаючи інших, сам не почувався до обов'язку платити міські податки, і луцькі міщане гірко скаржилися на те, що від шістьох своїх домів не платив жадних податків ні в грошах, ні в продуктах. Його обов'язком було удержувати в добрім стані замок, мости, гати й замкові гармати; тимчасом ревізори ствердили велику силу занедбань пана городничого.

Бував Петро Загорівський і послом на соймах. За його життя приготувлялася державна унія Великого Князівства Литовського з Польщею. Опозиціоністів проти люблінської унії перетягнула королівська партія на свій бік то погрозами й утисками, то перекупством і дарунками. До опозиції належав і Петро Загорівський. Разом із багатьома іншими волинськими землевласниками, він не явився ні в луцькім ні у володимирському гроді в означенім речинці, щоб зложити присягу королеві. Однак ще в 1569-ім році одержав Петро Загорівський привилей на дубищенський монастир, а найближчого року жаловану грамоту на щорічних 200 золотих із місцевих волинських доходів — і це перекупство положило край опозиції Петра Загорівського.

Із своєю ненаситістю вмів Петро Загорівський погодити глибоку й ширю побожність. Одна з легенд про чудотворну ікону загорівської Богородиці приписує рятунок Петра Загорівського дитиною саме згаданій іконі. Тяжко хора дитина впадала щораз більше на силах. Вкінці здавалося матері, що дитина нежива. Мати вхопила дитину, кинулась до монастирської церкви, зложила її перед іконою Богородиці та в сльозах молила її вернути життя дитині, обіцяючи за це посвятити її Богові. І малий Петро не тільки прийшов до себе, але й відразу мало не цілком виздоровів.

Як виздоровлення малого Петра дало початок славі іконі й монастиря, так пізніше воно спонукало Петра, з вдячності за рятунок життя, стати щедрим фундатором загорівського монастиря. Вже його предки опікувалися монастирем, визначивши для нього десятину від усякого врожаю загорівського маєтку. Петро Загорівський надав монастиреві ще Волю Манастирську в цілості й частину Вошати́на; крім того два стави і різні доходи. Замість давнішої деревляної церкви він побудував величну каміну та справив до неї все потрібне. Висловивши в заповіті свою волю, щоб його поховано в загорівському монастирі, під батьківською клятвою й під утратою спадку заборонив дітям як не-будь порушувати маєтності монастиря.

В своїм заповіті распорядив також Петро Загорівський побудувати церкву в Луковій й наділити її священника й дякона землею. Крім того ще за свого життя фундував він і вибудував шпиталь у Володимирі, а про забезпечення його цілого існування так само не забув у заповіті: купив сільце й корчму, щоб усі доходи із них йшли на удержання шпиталю, а крім того визначив щорічну данину в продуктах із одного до своїх маєтків, і купив ще для нього дворець у жида у Володимирі, щоб городнина, живність і худоба йшла з нього на шпиталь.

¹ Копа литовських грошей рівнялася в половині XVI в. менше - більше 3.25 золотим карбованцям.

II. Син

Від батька Петра дуже відбивав своїм характером син Василь Загоровський. Одна побожність спільна обом, але Петро вмів погодити свою побожність із загребущию, а Василеві побожності товаришили прикмети його ідеалістичного характеру: скромність, повага, брак користолюбності й загребущости громадського добра, пильність у службових обов'язках, вища над міру свого часу освіта й любов до науки, рідного краю та його мови. Нажаль, гарні прикмети Василя не принесли рідній землі тієї користі, котру були-б принесли якби син, замість своєї пасивності, відзначався великою активністю свого батька.

В порівнянні з батьком, Василь був розмірно небагатий. Крім того що одержав від батька при виділенні, до нього належали: іллінський дворець під Володимиром, тишковецький дворець, Дубники та Ставрів під Луцьком. Часово володів маєтками двох своїх жінок, але цих маєтків не вдержав при собі.

В родиннім житті не був Василь Загоровський щасливим. Як і батько, женився Василь два рази. Його першою жінкою була княжна Маруша Збаражська, донька кременецького старости Миколи Збаражського. Від неї мав Василь доньку Анну. Між чоловіком і жінкою наступило з невідомої причини обопільне охолодження й перед 1568-им р. їх подружжя відносини стали такі напружені, що обидвоє розвелися, а донька зістала при матері. Розвід наступив по обопільній згоді; розведені не уважали навіть за відповідне внести розводний документ в актові книги.

Маруша Збаражська не вийшла другий раз заміж. За те Василь Загоровський оженився по двох роках другий раз, а саме з княжною Катериною Чорторійською, сестрою кн. Юрія Чорторійського. З другого подружжя мав Василь двох синів: Василя й Максима. Однак друга жінка покинула його в 1575-ім р. До Суходолів, де проживав Василь Загоровський, прибув жіничин брат кн. Юрій Чорторійський із вісткою, що їх мати Анна, живучи в зимнянськiм монастирі, смертно хора й хоче побачитися з донькою. Дядина Софія Загоровська, вдова по Олехнові, що проживала у Василя й займалася вихованням його синків, відправила Катерину в Зимно й вернула звідти з сумною для Василя вісткою, що його жінка не думає вертати до нього, зоставляючи йому й діти.

Тоді був уже Василь Загоровський brasлавським каштеляном. До цього сенаторського крісла дійшов він розмірно в короткім часі. Brasлавським каштеляном став у 1572-ім р. Перед тим* був господарським маршалком і володимирським городничим. Як волинський маршалок зложив у 1569 р. один з перших присягу королеві; коли волинське панство, застрашене погрозою конфіскації, постановило явитися на сойм. Розпочав-же Василь Загоровський свою урядову кар'єру від господарського або королівського дворянства, себто придворного звання й посади поборця державних податків на Волині. Таким виступає він в актах уже в 1562-ім р.

Але й шлях урядової кар'єри Василя Загоровського не стелився йому рожами й небагато давав йому вдоволення, за те приносив йому немало клопотів. Так напр., у січні 1562-го р. приїхав Василь Загоровський до Луцька й на приказ королівської канцелярії почав збирати мито й інші податки. Як совісний поборець він виступив проти панів і духовенства за надужиття, бо вони або не хотіли платити податків або дідичі самовільно накладали різні побори в свою користь на купців, на тих, котрі переїздили через мости й греблі, на підводи, на гнаних на ярмарок волів то-що. Розбурхавши гніздо шершенів проти себе, відступив Василь Загоровський збір державного мита двом луцьким жидам. Такі або ще й більші неприємності зносив він, збираючи інші земські податки. Зокрема завзяту боротьбу треба було звести йому з Борзобогатими-Красенськими.

Крім звичайних службових обов'язків вивчив Василь Загоровський, як королівський дворянин, і всякі принагідні королівські поручення. В 1560-ім р. входив у склад польського посольства до Москви, а в 1565-ім р. вводив московського збігця кн. Андрія Курбського в володіння даної йому королем Ковельської волости, уложивши заразом її подрібний інвентарь. Із інших дат із життя Василя Загоровського варто згадати що в 1573-ім р. вибрано його послом із Волині на елекційний сойм.

Усякі старання Василя Загоровського спроводити жінку додому не повелися. До того вже нове лихо чекало на нього. На початку 1576-ім р. збігці рознесли по Волині страшну вістку, що напали Татари. На їх чолі стояв сам кримський царевич Магомет Гірей. Для своїх нападів вибирали кримські Татари звичайно зимову пору, коли всі ріки й болота замерзали й Татарі могли без перешкоди порушати в усіх напрямках. Напади Татар були страшним лихоліттям для українських земель. Польща рідко коли мала готові відділи військ для оборони земель Речіпосполитої від їх нападів, а в 1576-ім р. ще й польське військо було зайняте війною з Москалями.

До Володимира наближався відділ із 4-х тисяч Татар із Мамаєм мурзою. Нашвидко зібралося невелике ополчення. В його ряди вступив і Василь Загоровський. З огляду на певний вислід усякої битви відправив своїх дітей і більшу частину рухомого маєтку з двома вірними слугами до Володимира. Все таки немало майна лишилося при тім на возах. Це останнє майно, по побіді Татар під Редюкою, дісталося в руки побідникам, а хто з учасників остався живий, звичайно, попав у полон.

III. В полоні

Всі невидки татарського полону довелось пережити й Василю Загоровському. Татарі не гнали на тяжкі роботи й не продавали на невільницьких ринках тих полонених, від котрих сподівалися багатого викупу. На викуп призначив і Василя Загоровського його власник Мамай мурза.

НОВЕ НІМЕЦЬКЕ ВИДАННЯ ГОГОЛЕВОГО „ВІЯ“

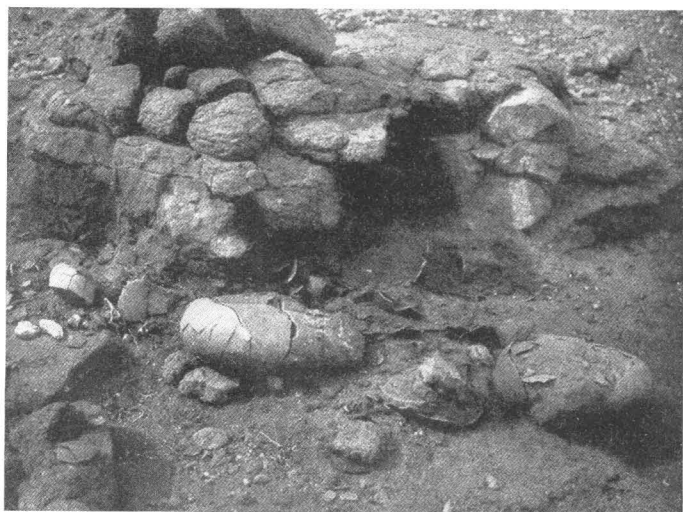

Сотник

Гоголевого оповідання „Вій“, по гравюрі Едгарда у німецькому виданню: Nicolai Vasilewicz Gogol „Wij“. Eine Volkslegende. Mit sechs Radierungen von Dietz Edzart. Im Pflüger-Verlag, München 1924. Ins Deutsche übertragen von Karl Nötzel. Preis 115 Mark. — З дозволу видавництва

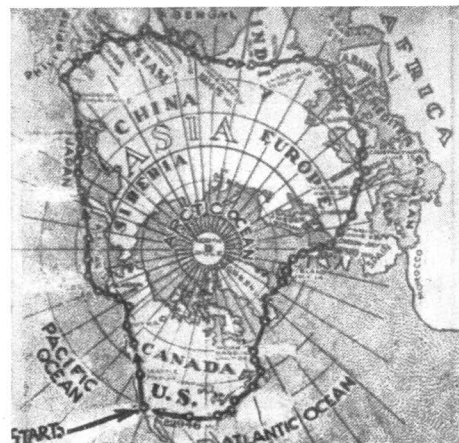
Вій

Яйця передпотопового звіра Диносавра, знайдені американською експедицією Ендрюса в Монголії, що лежали там буцімто 10 мільонів років

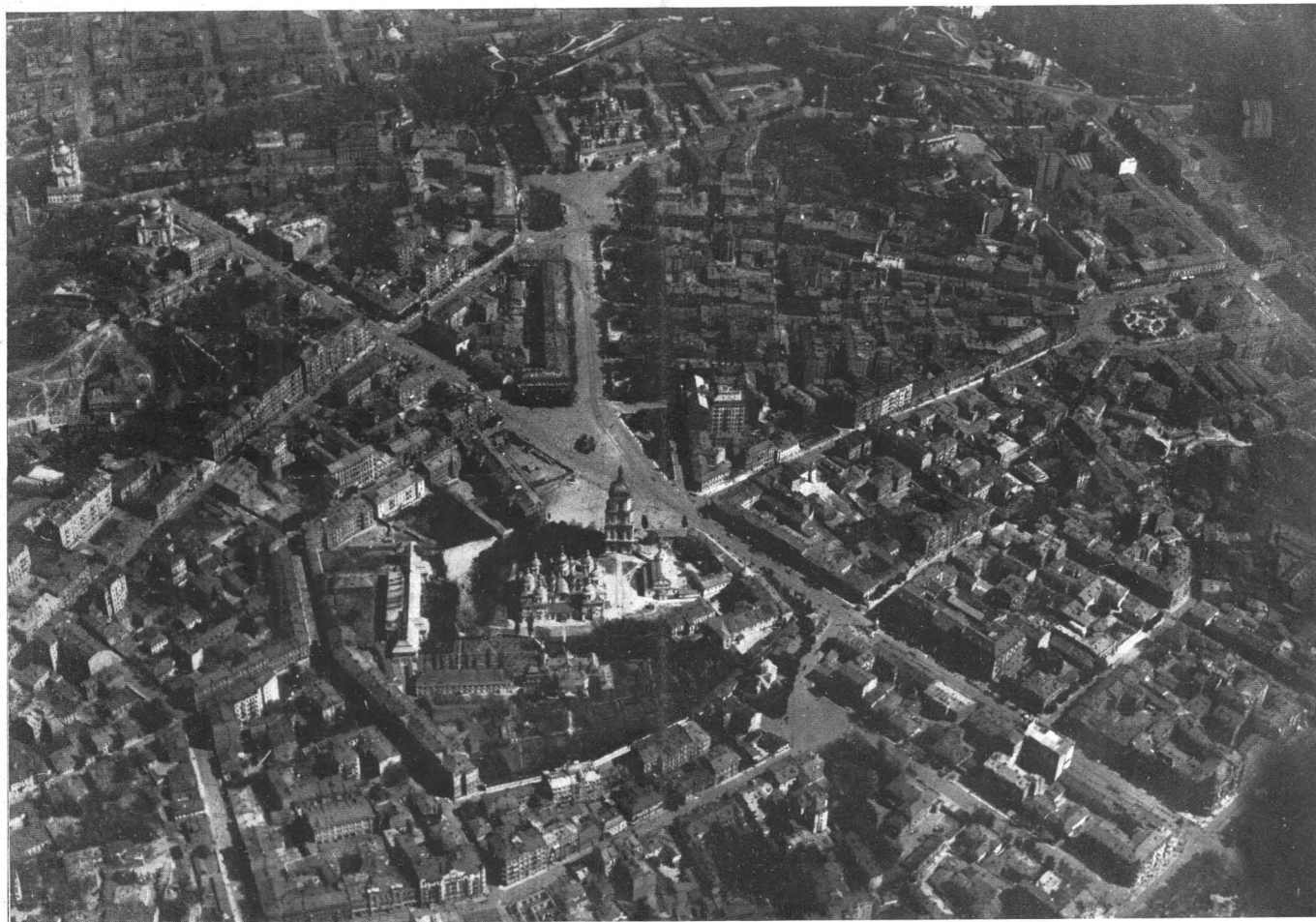

Скелет передпотопового звіра Савропода знайдений в Монголії експедицією Ендрюса. Звір за життя мусів мати не меш 80 стій довжини

Літаками наоколо світа

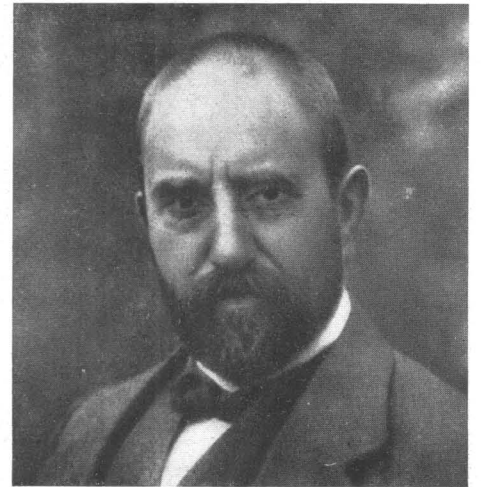
З Каліфорнії почали 3 військові літаки, під проводом кап. Сміса і майора Мартина (оба тут на образку), лет наоколо світа, по лінії зазначеній на мапі поруч

Вид на Київ з повітря (В середині Софійський Собор)

Київо-Печерська Лавра. Вхід у ворота

Гуго Стіннес †
звісний німецький промисловець

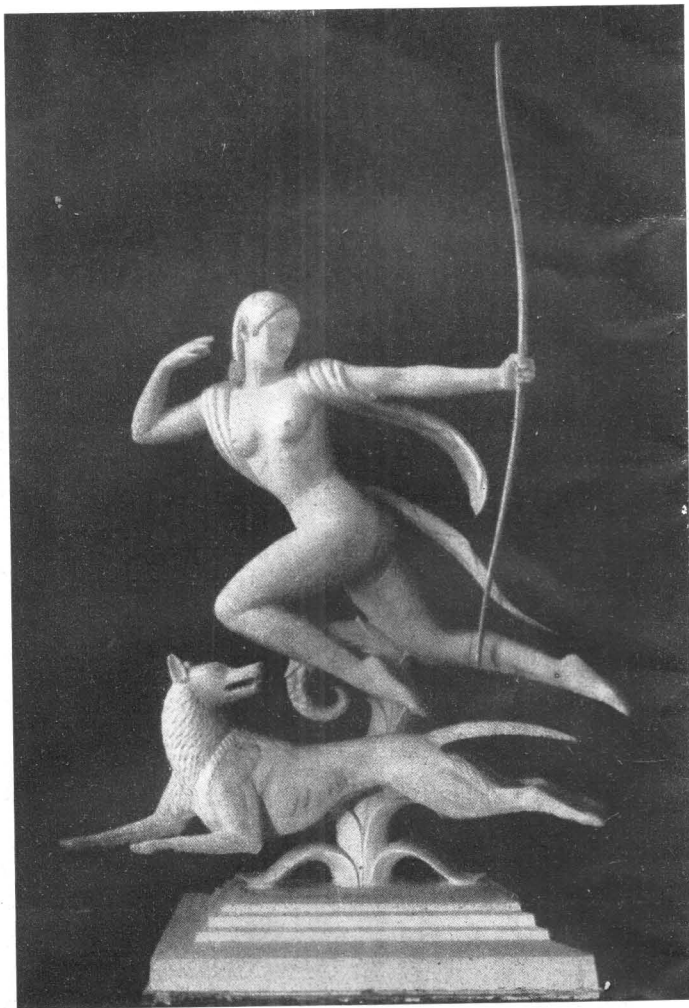
Українська дівчина з Закарпаттю

Церква в Закарпаттю

Селянська загорода в Закарпаттю

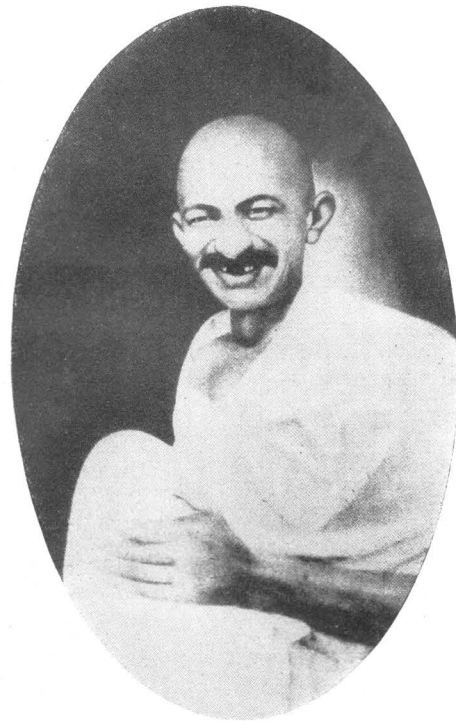

Діана

Різьба Поля Маншіпа з американської академії в Римі

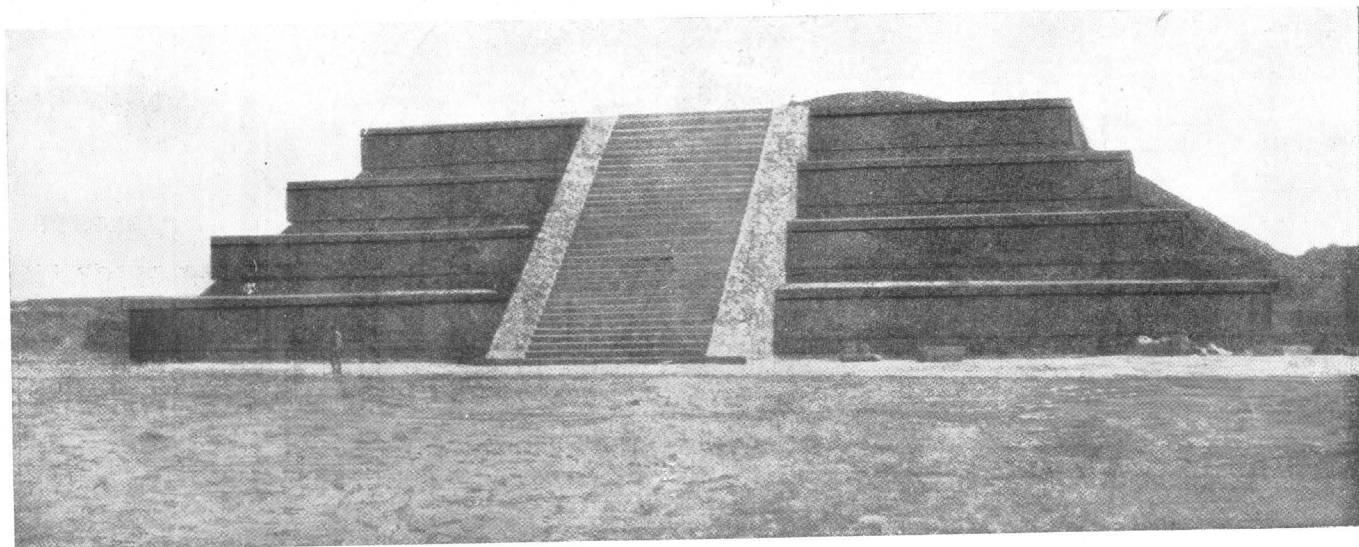
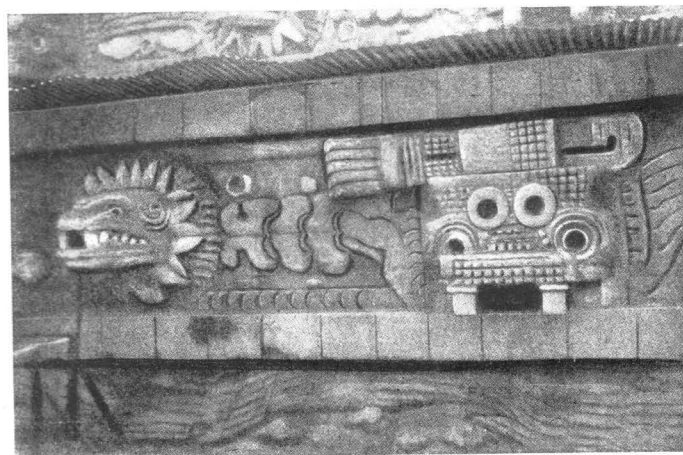
Нововідкритий город пірамід у Мехику

В долині Сан Хуан біля м. Мехиґа лежить при-сипаний землею цілий старинний город храмів-пірамід, досі тільки частинно відкопаний. Давно добачене споріднення середньо-американської культури з азій-ською знаходить і тут нові зразки. Як показує знімка побіч, стіни старо-мехиканських храмів при-крашені різьбами на диво подібними до китайських.

Магатма Ґанді

як у дійсности він виглядає
(Пор. його портрет у зш. 8)

Зразу предкладав Василь Загоровський 400 червінців викупу за себе, пізніше підвищив суму викупу до 500 червінців¹. Але на своїх посадах не мав він загребущих рук, тому й не під силу був йому такий окуп. Отже звернувся з проханням позичити йому цю суму на викуп до кн. Андрія Курбського, московського збігця на Волині, якому не одно зробив добро, від часу як увів його у ковельську волость.

Лист Василя Загоровського до Курбського втягнений у володимирські городські книги в квітні 1577 р. Автор перейнятий сильним бажанням „аби человек бедний, хотя і ув убогом жилищу, толко би в природной волности кости свої озле (побіч) гробов родителей своїх в гроб за часом воли бозское погреб“. Тому звертався Василь Загоровський із покірним проханням до Курбського: „утри мое слези кривавие, а в том упаде моем стань мні милостивим отцом і добродеем“. „Покажи — писав далі — християнську любов надо мною й не пожалуй позичити пятьсот червінців, щоб освободити мене з сеї тяжкої неволі. А скоро мене Бог милостивий з сеї неволі визволить, шлюбую й обіцюю чесним словом моїм віддати їх вашій милости з покірною й униженою подякою й вічно відслужувати, а особливо Бог милостивий за се вашій милости буде платити. А коли пак ось тут душу мою Бог з тіла мого візьме, то як ваша милість обіцяє і руку на се дав, що спільно з паном Яном Бокієм держатиме дітки й убогий дімок мій в опіці й обороні своїй до їх повноліття, а потім, як Бог дозволить їм дорости до літ, то надаються до науки, на науку їх дати, так і тепер сим власноручним письмом ваших милостей двох, себто особу вашої милости й пана Яна Бокія брата мого опікунами й оборонцями діткам і убогому маєткові мому обіраю й підтвержую под сею умовою, аби дітки мої до більших літ їх її милість пані Олександрова Загоровська яко matka їх хрещена в домі моїм виховала й сама домою моїм, убогим маєтчком рядила, а коли вони дійдуть таких літ, що надаватимуться до науки, щоб їх до вашої милости на науку дала, а що прийдеться заплатити учителям, щоби збираючи платила й ради ваших милостей у сім держалась.“ Вона-ж має віддати Курбському довг 500 червінців, або дати йому частину маєтку вартости цієї суми. Просив, щоби Курбський боронив дітей і „убожество“ Василя Загоровського від усіх кривд, котрі-б від кого небудь діялися. Зокрема просив боронити Дубники від володимирського війта. „Жона теж моя, котра від мене чоловіка свого й від діток наших від часу немалого відіхала й по своїй волі живе й присязі своїй не задовольняє, вона аби й тепер в домі моїм убогим до діток моїх не бувала. А коли, дасть Бог, вони доростуть повних літ, нехай її яко

матку свою згідно з повинністю своєю чтять і їй услугують, але покіль літ ще мати не будуть, тому що мною й ними погордила, нехай в дім мій до них ані до найменшого убогого маєтчку мого нічого не має. А ті червінці, коли буде воля вашої милости до сеї потреби моєї дійсно горячої й слезної прихилитися, зволь їх ваша милість на руки пану Бокію дати, до котрого я писав, аби з тим окупом, котрий за брата свого пана Хведора Бокія приготував, і сих пятьсот червінців післяв через слугу мого Марка при яким купці до Криму або де царь буде. Після того поручаюся милостивій ласці вашої милости, чолом бю й подруге зо слезами чолом бю, не опускайте мене в сій тяжкій неволі, а стань мені отцем і добродієм. Ширше до вашої милости писати не можу: часу стілько зостало, скільки його має бідний вязень. Низько чолом бю подруге й по третє: для Бога, для Бога змилюйтесь надо мною, своїм слугою.“

Лист Василя Загоровського до Курбського робить сильне вражіння своїм зворушливим тоном і чуттям, такими природними в його положенні, коли він, утративши все що дороге в житті людини, й навіть саму волю, боровся між надією й розпучкою. Однак передчував, що зложить свою голову в татарській неволі, й тому зладив 11-го липня 1577-го р. заповіт, що завдяки високій освіті автора має й літературне значіння.

Порівнюючи цей пам'ятник — малюнок життя, думок, інтересів і ідеалів українських шляхетських кругів XVI-го в. — з Поученням Велодира Мономаха дітям — малюнком життя, думок, інтересів і ідеалів княжої верстви — треба заповіт Василя Загоровського поставити вище, з огляду на краще розроблені поучення про виховання дітей і роки їх науки, з огляду на його ширший культурний світогляд і звязки шляхетського стану з іншими станами української землі.

Зокрема, заповіт Василя Загоровського цінний документ для пізнання характеру його самого, його побожності й любови до освіти, рідної мови й рідного краю, його дбайливости про належне виховання дітей і журби за їх долю. Видаючи в заповіті розпорядки в справі одержання маєтків і забезпечення дітей, вирівнення довгів і відбору позичок, релігійних і добродійних фондаций, в справі відношення до підданих то-що, Василь Загоровський розкриває не один рубець не тільки з життя тодішньої української шляхти, головню родинного, але й втягає сюди цікаві подробиці життя наших верств українського громадянства.

Щоб зблизити читачів до оригіналу, лпшаємо стиль автора і слова, де це можливо. Ось спокійна, зрівноважена сповідь Василя Загоровського з його терпінь і бажань в його останній волі.

Михайло Возняк

(Дальше буде)

¹ Червінець (золотий, червоний) рівнявся 2.75 карбованців, таким робом Загоровський потребував на викуп 1375 карбованців золотом.

Бопланіана

В додаток до моєї замітки, видрукованої в числі I „Літопису“, привожу тут нові дані щодо особи норманського інженера і його славної книжки. Автор першої в Європі книжки й карти України остільки послужився перед українською нацією, що варто освітити навіть дрібні деталі з його життя, яке самим Французам мало відоме.¹

Ййом Боплан був єдиним сином відомого в XVI ст. картографа, математика й картографа з Дієпа з тою-же назвою „Ййом Левассер“; тому часто змішують батька і сина Боплана². Батько і дід нашого Боплана не називалися Бопланами, а тільки Левассерами. Ййом перший додав до свого прізвища імя „Боплана“ по назві маєтку, що дістав за першою своєю жінкою.

В перший раз ми зустрічаємо слід Боплана в 1616-ім р., як поручника маршала і фаворита Людовика XIII, Італійця Кончіні³. Перед своєю подорожею на Україну, Боплан мандрував і подорожував по Зах. Індії, з якою Нормандці в ті часи мали жваві стосунки.

23-го жовтня 1650-го року Боплан заміняв в Дієпі губернатора Плесі де Белюра, викликаного королем⁴. В цю добу він звався також „Des Rocques“. 26-го липня 1650-го року Боплан обміняв з якимсь Antoine de Forestier половину свого будинку, що містився в Дієпі на вулиці Saint-Jean і який одідичив від свого батька; в обмін дістав мануар „Des Rocques“, чому так і звався. В 1652-му році Боплан повернув в Руан, де замешкав на вулиці „De la Vicompte“ у якогось крамаря Boivin'a. В 1670-му році Боплан, „звичайний королівський інженер“, запродав за 500 ліврів Pierre'ові Vasquerie 35 акрів землі з будинком в Руані.

Я надаю значіння тому факту, що Боплан був протестантом, і в ньому до певної міри бачу пояснення його симпатії до українського православного населення, пригніченого католицьким шляхетством і духовництвом.

Боплан був двічі одружений: першим шлюбом з Marie Duguet, в другий раз з Лізабетю Boivin яка померла в 1711-му році. В архіві церкви Villequier в Руані є запис: „Пані Лізабета Буавен, удова небіжчика Ййома Левассера де Рок, інженера й. к. в. зреклася протестантизму.“

Герб Боплана переховується в рукописному відділі парижської Національної Бібліотеки⁵. Був він зеленої фарби з трьома золотими гронами винограду, два зверху, одно знизу.

В руанській архіві є рукопис⁶ першої половини XVIII-го стол., яка мала бути збіркою відомостей про славновісних Нормандців під назвою „Le Moreri des Normands“, по імені знаменитого енциклопедичного словника XVIII-го стол. З приводу „Описання України“ Боплана читаємо в цій невиданій рукописі: „Оця книга, яку платять на вагу золота, коли її мають щастя знайти⁷, обовязана своїм успіхом приємному стилеві, обсерваціям і цікавості автора. Географічна частина книги виконана дуже сумлінно: він малює звичай оцих далеких Європейців (себто Українців) з щирістю й інтересними деталями, так що видно людину, яка не тільки хотіла бачити, але й зправди бачила і добре бачила...“

¹ При цій нагоді приношу подяку п. Барвінському за цінні доповнення й уваги щодо книжки Боплана, видруковані в першому числі нового, але багато приробиючого, історичного журналу „Стара Україна“ (Львів). Отсі уваги особливо важні для мене, коли я відірваний від всіх бібліографічних польських, українських і московських джерел.

² Я знайшов в Національній Бібліотеці невиданий і невідомий досі трактат фізичної географії батька Боплана, який буде видрукований в бюлетенях французького товариства історичної географії, на чолі якого стоїть шановний Ля Ронсієр, історик франц. флоти й директор друкованого відділу Національної Бібліотеки.

³ Zalanne. Dictionnaire historique de la France.

⁴ Дієпський архів. Поп. також Guillaume et Jean Daval. Historique de la Reformation à Diepe f. II, c. 171.

⁵ Cabinet des Titres. D'Hoziere. Armorial de 1696, R. 1131.

⁶ Mrs. y. 51. f. I, 43.

⁷ Теж доказ, що в XVIII стол. книжка Боплана була вже бібліографічною рідкістю.

В відомім на весь світ атласі знаменитого голландського картографа і книгаря Яна Блаєн (Blaeuw, Blaww), що мав назвою: „Blaviana, geographia quae est cosmographicae Blavienae pars prima qua orbis terrae tabulae ante oculos ponitur et descriptionibus illustratur a J. Blaeu“, є уривок на латинській мові з Боплана „Описання ріки Бористена, на звичайній мові Нієпер, або як кажуть Дніпр, а також про звичаї Запорозьких Козаків“.

До цього додані 4 чудові в фарбах мапи, які всі походять від Гондіуса, після смерті якого всі його папери й кліше були закуплені Блаєєм². Перша мапа — Дніпро від Києва до Bouzin з віньєтами й малюнками українських типів. Підписана вона Ejeud. I. Blaeu, але це невірно: автором їх був Гондіус і Боплан. Друга мапа уявляє Дніпро до Хортиці, також з фігурами і віньєтами, третя від Черкас до меж Литви і врешті остання — від Хортиці до Очакова.

В кінці уривка читаємо, що джерелом для атласа була книга Боплана.

Від цього самого атласа мається фламандське, еспанське й французьке видання, і скрізь є уривок з Боплана.

Ілько Борщак

Париж, 3. IV. 1924.

Літературні „плагіяти“

КІЛЬКА літ тому назад, голосна була в англійських і французьких літературних колах справа „Атлантиди“ П. Бенуа і „Вона“ (She) Райдера Гаггарда, при чому першу книжку назвали плагіатом другої. Бенуа заперечував навіть знайомість англійського роману, хоч споріднення основних ідей в обох творах не підпадає під жадний сумнів (тільки що в „Атлантиді“ треба радше бачити відбитку иншого роману Гаггарда на ту саму тему, Ayesha). Тепер-же багато шуму і галасу, багачько гострих і дотепних увар та заміток, наробила серед французьких літературних кол маленька студія французького літерата Каріяса (Léon Carias), яка появилася в 1922 році в парижській Grande Revue під заголовком: „Анатоль Франс як плагіатор“³. Автор з детективською просто спритністю і влізавістю і зі зле скриваною Schadenfreude намагається здемаскувати Франса, як одного з найзручніших великих плагіаторів. З надзвичайно основним і широким знанням джерел доказує, що Франс взяв в основу своїх славних творів „Галлію“ і „Прокуратор з Юдеї“ — праці і оригітальні студії Ернста Ренана, взяв від його ідеї, думки, події, джерела, середовище, ба навіть вислови. Правда, все те зумів великий талант Франса зтопити в таку захоплюючу мозаїку, що згадані твори нічого не втраять на вартості під гострим скальпелем Каріяса; навпаки, тим більше рельєфно виявляють величезний естетичний і мистецький талант Франса.

Що талант не є вже в добрій згоді з моралю і поняттями чужої власності, дав доказ сам велитень Гете боронючись перед закидами, що мовляв свого „Клавіто“ переробив просто з творів Бомарше (Beaumarchais). Гете зовсім від того не відпираючись заявив: „Взагалі, колиб я був примушений сказати скільки я винен моїм великим попередникам і сучасникам, то мого власного осталаб мала жмінка. Ми даємо зі себе лише здібности, а наш розвиток завдячуємо тисячам впливів того великого світа, від якого ми все собі присвоюємо, що лише можемо і що нам відповідає.“

Славним прихильником максими Je prends mon bien où je le trouve (слова Молієра, якими він коротко спекався всіх тих, які йому закидували плагіаторство) був також Стендаль (Henri Beyle — de Stendhal), який був довгий час жертвою злобною, немилосердною літературської критики: його славні твори — се лише зручні плагіати чужих творів. Пр. його музичні

¹ Amstelodami 1662. 11 vol. gr. fol. Про цей атлас й взагалі про Україну в голандських атласах XVII стол. незабаром маю дати на сторінках „Літопису“ докладну розвідку.

² Ucrainica Гондіуса є також сюжетом одної з найближчих моїх заміток.

³ Див. Fr. von Oppeln-Bronikowski, Anatole France als Plagiator (Liter. Echo, 1924, IV).

біографії Гайдна і Моцарта були в $\frac{3}{4}$ перекладом з твору Карпони п. з. Haydine. Пишучи книжку Rome, Naples et Florence взяв він богацько з *Italienische Reise*. До майстерних просто плагіатів належить його „Історія італійського малярства“, де так спритно позатаював джерела, що щойно геть пізніше дошукались аргусові очі критики правдивих авторів.

Рабелє (François Rabelais) теж любив „собі позичити“, пишучи свого славутного Gargantua, який

являється в дійсности дуже зручним плагіатом усіх мудрошів Аукюса Гелія.

Флобер (Gustave Flaubert) звів теж свого часу полеміку — з Fröhner'ом, який злобно доказував йому що його Salambo є „дочкою багатьох батьків“. Побіда остала в тім випадку за критиком.

В дійсности з закидами „плагіаторства“ слід бути обережним і докладно відділяти користування чисюь ідеєю і наслідування від звичайної перерібки або її переписування.

З. П.

Ars longa

(На тему дня)

РЕВОЛЮЦІЯ в Росії перевернула все до гори корінем. Не лишила й мистецтва та літератури. Що одно й друге не могло остатися байдужним до політичного та суспільного перевороту, — річ ясна. Треба бути Архимедом, щоб до ворога, який з мечем вбігає до хати, кликнути: „вважай, бо на долівці геометричні фігури, щоб ти мені їх не попсував“.

Минули ті часи, коли письменниками були побожні черці. Вони сиділи в своїх келіях, уставом записували листи пергаментів і байдуже їм було, що діється за вікном, на світі. Їх ділила від цього світа не тільки монастирська брама, але й чернечий устав. Теперішній письменник не те. Він читає часописи, ходить на збори, належить до політичних партій, він іде з духом часу, або проти нього, але оставатися безмовним і безчасним свідком суспільно-політичних подій йому годі.

Нині, на-жаль, і література в великій мірі партійна, бо навіть найкраще перо не вистарчає, треба мати за собою плечі. Тії плечі, це партійні органи, які містять твої твори, пишуть прихильні рецензії, і боронять тебе від ворогів. З другого боку, і партіям потрібні письменники, бо література, це один з кращих способів поширювання партійних ключів.

Тому-то й нема що дивуватись, що сучасна російська література пішла на службу сучасного режиму. Перед нею й не було другої дороги: або пиши як тобі кажуть, або покинь перо та берися до иншої роботи. Хто не годився на те, той або марно згинув, або спасався бігством. Навіть Горький покинув Росію.

Повторилося те що було за Миколи I й Олександра II, з тою тільки різницею, що тоді все-ж таки, мов трава крізь брук у місті, виявилось десь якийсь вільне слово, якась свобідна думка, якийсь вислів протесту; а тепер, і того нема. — Невже-ж усі письменники, що пишуть похвальні оди в честь теперішнього уряду, дійсно вдоволені з нього? Невже-ж вони зправди переконані, що теперішній лад ідеальний, що їм нічого більше й не треба бажати? Нехай вони вдаряться в груди і нехай спитаються не тільки своєї літературної, але й звичайної людської совісти, коли вони її не вбили в собі до решти, — чи так воно, чи ні?

Я певний, що совість сказала би: „Ні“.

І в давнім устрою було багато, дуже багато лиха, і в теперішнім чимало зла, тільки те зло инше, нове. А коли так, то одним із завдань письменства є боротися з тим злом. Так робили письменники всіх часів і народів, не затіснюючи

свого завдання до круга виключно естетичних питань. Розуміється, крім письменників, що йшли на службу сильних мира сього, вихвалювали пануючих, вельмож і богачів, за що від них діставали нагороди у формі вигідного життя при дворі, платні в дзвінкій монеті, ордері то-що.

Шляхом цих останніх пішли теперішні російські поети; вони за пайок, за право жити й співати, за честь бути співробітниками при будові нового ладу — пишуть свої твори червоним атраментом при супроводі стонів по казематах чеки, при сальвах розстрілів і при останніх зітханнях жертв голоду й політичної насилі. Не всі. Є такі, що співають щиро, — це певно. Ненависть до царської деспотії зробила їх безкритичними прихильниками нового ладу. Це зараз по першому слові й пізнати. Але є немало співаків, що перестроїли свою гарфу на новий лад і перестроїли її зле.

Вона добуває із себе хрипливі і фальшиві тони, хвалить насилу, деспотію, насміхається з того, що дороге мільонам инакше думаючих людей, нівечить дотеперішні здобутки культури, а не дає нових, глузує з бога, з чорта і зі свого власного „я“. Це не співці, а наємні блазні, якісь новочасні скоморохи, фокусники, що пускають блахмана і до решти одурманюють і так уже хорю думку загалу.

Хоч на зло наше
не знаємо ліку,
ниймо, гуляймо
аж до „кукуріку“.

Читаючи твори всіляких Маяковських і Єсеніних маєш враження, що гістеричні баби танцюють і верещать кругом гільтонни, яка стинає голови невинних ближніх твоїх.

Розуміється, що в таких гістеричних вересках нема що шукати ні якоїсь логіки, ні яких небудь принципів, ні провідної думки. І розуміється також, що верески ці позбавлені всякої форми; їм чуже почуття плястики й музики, гармонії та архітектури, вони — верески тай годі. Хто уважно простудіює форму так званої російської революційної поезії, цей побачить, що поезія ніде й ніколи не затратила до тої міри почуття гідности у змісті і розуміння краси у формі. Революційні французькі шансони і німецькі куплети з 48 року мали свій дотеп, іронію, легкість, мали щось з шуму весняного вітру; російська революційна поезія крім грубости, крім истинно-руської лайки не має нічого. Та коли існування цієї російської поезії можна

виправдати чим небудь, то на виправдання подібної української поетичної творчості годі знайти якийсь переконуючий аргумент.

Всяка хвороба заразлива. Поетична теж. І це найгірше. *Varietas delectat*. Людям з малою культурою подобаються всілякі цяцьки. Еспанці за скляні корали діставали золото від червоношкірих. І тепер ще якийсь подорожник привіз дорогоцінні шкури з білих медведів за жменю безвартісного намиста. Поезії Семенків знаходять своїх покупців серед малокритичного суспільства. Навіть деяким із наших молодших поетів подобаються революційні ритми й рими, асонанси й дсонанси, знаки наведення перед словом замість по слові, речення без підмету і без присудка, точни, викличники, слова, — слова незвісні логічно та за те крикливі, мерехтливі, утворені з ріжних коріннів, викуті в кузні нервового оп'яніння, скроплені ісопом революційного жертвоприношення, продукти морфіюм і кокаїни.

Вони кажуть: „Такий тепер час, кіно, тімі, нерви. Треба писати, як сучасний чоловік чує, балакає робить. Треба йти з духом часу.“ Не правда. Правдива поезія й достойне мистецтво не волочиться за товпою, як чурки за обозом, а йдуть вперед, шукають доброго шляху, провадять. Правдивий поет не дбає про оплески товпи, він тямить, що *ars longa, vita brevis*. Настрої моменту змінюються. І нинішній момент не вічний; може він навіть дуже й дуже короткотривалий. Пощо-ж боготворити його?

„Пієррозавдастна“ й „соняшнокларнетна“ поезія не наша, вона перериває нитку нашого народнього творива, її не розуміє народ, вона не на українську спину шита і кому залежить на тім, щоби ми мали свою власну культуру, котрої поезія є виразом найбільше синтетичним, цей пошукає собі інших, чистіших і природніших джерел, пошукає настальської а не кремлінської криниці. *Н. Літинський*

Большевизм у 1906—1907 рр.

В большевицькій центрі панував неподільно Ленин — так пише в другому томі своїх споминів про большевицьку конспірацію 1906—1907 рр. у Петрограді Вл. Войтинський¹. „Відношення найближчих співробітників до Ленина було таке, що він міг сказати про себе: „Большевизм — це я“. Він міцно держав фракцію в своїх руках і правив нею як необмежений монарх „обожаний своїми підданцями“. Його беззастережний авторитет ґрунтувався не лиш на його здібностях і незвичайній певності, з якою він рішав усі питання. В поведінню з товаришами (особливо робітниками) був уважний і щирий. Наклін до абстрактного, дедуктивного, доктринерського думання в ньому в дивний спосіб погоджувався з геніальною чуткістю для робітничої стихії. До нових людей, що появлялися в організації, Ленин відносився як умілий ловець душ: він шукав нових людей, уважно слідкував за ними, давав їм можливість вибитися на верх і вмів зв'язати їх із організацією. Вплив Ленина на молодь був величезний. На перший погляд він не посягав на нічну самостійність і був дуже толерантний до малих порушень партійної дисципліни. Але на ділі він систематично виробляв зі своїх учеників і співробітників армію покірливих і фанатично відданих йому ви́конавців. У приватних розмовах Ленин ані на хвилину не переставав бути агітатором-організатором. Любимою темою „агітації“ Ленина була боротьба з пересудами, останками „ліберальних благоглупостей“. Це була вперта, незвичайно зручна, талановита проповідь революційного нігілізму. — „Революція діло важке. В білих рукавичках, чистенькими ручками її не зробиш“. — „Партія не пансіон для благородних дівч. До оцінки партійних робітників не можна підходити з вузькою міркою міщанської моралі. Інколи падлюка може бути корисний для нас якраз тим, що він падлюка.“ — „У нас хазяйство велике, а в великім хазяйстві всяка дрянь пригодиться.“ Поблажливий був Ленин не тільки до таких „слабих сторін“ як п'янство й розпуста, але й до уголовщини. Не лиш в „ідейних“ експропріаторах, але і в звичайних уголовних злочинцях бачив революційний елемент. — „Кричать проти експропріаторів, грабінників, уголовних... А приїде час повстання і вони будуть із нами. На барикаді вломник-рецидивіст буде корисніший від Плеханова.“ — Ось виривки з ріжних місць споминів Войтинського. Ленин говорив із зовнішнього боку не блискуче, без образів, патоса, довгих періодів, ефектовних цитатів. Одну й ту саму думку повторяв тими самими словами кілька разів,

наче вбивав її молотом у людські голови. Майже не понижував себе до того, щоб відповідати противникам. „Це смішне! Й дитині воно було-б ясне“ — ось приклад, як збував закиди. Послугувався дедуктивним методом. З предпосилки робив висновки, з них нові, й так далі. Певність, з якою виступав, викликавала вражіння, що він знає куди йти і що другого шляху немає. „З цієї манери віяло величезною силою,“ — каже Войтинський.

На цих епізодичних замітках споминів Войтинського про особу Ленина й зупиняємося довше, бо вони краще всяких суспільно-теоретичних розвідок пояснюють, чому большевицька революція 1917 року й пізніше відбувалася якраз так, як відбулася. Увесь жах тієї революції, здавалося-б сліпий позбавлений усякої провідної думки, уявляється тоді здійснюваням глибоко передуманого світогляду одиниці — Ленина. Большеви́зм не як „природна“ поява, обумовлена „об'єктивними“ даними класової боротьби, ані не як колективний ідейний рух, який відбувся-б і без Ленина, а як результат непереможного, фасцинуючого особистого впливу одиниці, Ленина, на маси.

Войтинський представляє большевицьку конспірацію в Петрограді в 1906—1907 рр. у дрібних її проявах. Він тоді ще всего 20-літній студентик — був малим рядовим большевицьким агітатором і організатором і описує дрібну свою працю, але поміж стрічками вичувається ті нитки, якими по своїй волі кермував діяльністю навіть найменших большевицьких працюючків — Ленин. В виду пізніших подій 1917 року й большевицько-меншевицька міжусобиця в рядах Р. С.-Д. Р. П. в 1906—1907 рр., яку Войтинський ілюструє продовж усіх своїх споминів, виявляється не сектанством, а змаганням двох, цілком суперечних соціал-демократичних світоглядів: з одного боку большевицького з його поглядом про необхідність і неминучість збройного повстання робітничих мас у найближчому майбутньому, про боротьбу проти Думи, бо вона поширюючи „конституційні ілюзії“ відвертає увагу мас від необхідности повстання, про партизансько-босву діяльність як про символ, що революція 1905 р. продовжується і як про пролог нової революції; з другого боку меншевицького, еволюціоністичного світогляду, який рахуючися з відношенням сил не вірить у можливість повстання і шукає певного „modus vivendi“ з ліберально-капіталістичними колами.

Спомини Войтинського дають джерела того на перший погляд дивного прояву, що переможний після 1917 р. большеви́зм готов був погодитися радше з крайню реакційними колами ніж із помірковано соціалістичними. На погляд теперішнього большеви́зму соціал-демократія є агентом буржуазії, бо угрунтовує в пролетарських масах віру в „modus vivendi“ з бур-

¹ Летопись Революции № 8. Войтинский — Годы побед и поражений. Книга вторая. Издательство Э. И. Гржебина Берлин 1924.

жуазією й тим ослаблює їхній боєвий розмах. Знищення соціал-демократії й інших „компромісових“ соціалістичних партій мусить бути вступом до рішучої розправи з буржуазією. Так теперішній більшовизм. Войтинський язює ту неперемінливу з боку більшовиків боротьбу проти меншевиків, яка, послуговуючися навіть провокаціями, кипіла в 1906—1907 рр. між обома фракціями тоді ще однієї партії Р. С.-Д. Р. П. Провідна думка цієї „сектантської“ распри та, що й сьогоднішнього більшовицького „антидемократизму“. Навіть у подробицях: уже в 1906 році більшовики били меншевиків тією самою провокацією, що 1917: „Меншевики продалися, мовляв, кадетам.“ І вже тоді серед мас ішла легенда про тих „40.000 карбованців“, які — і з успіхом — закидували в 1917 р. більшовицькі агітатори своїм противникам.

А однак спомини в роді Войтинського не уявляють сьогодня ніякої історичної вартости й булиб цитовані хіба як ілюстрація викривлености духового російського життя в 1906—1907 рр., колиб не революція 1917 року й перемога Леніна. Чи мусіла вона прийти? Зі споминів Войтинського таки виходить, що ні. Розгром революційних сил 1905 року дав царатові ініціативу в подіях. Столипинщині, яку вважається помилкою, що пімстилася в 1917 році, на тонкий волос не вдалося перемогти. І перемога Леніна була обусловлена не так його підготовчотою діяльністю від 1905 року, як умінням використати помилки противників у цей мент, коли вони були тільки-що зроблені.

Бой.

Тайна танцю

Внаслідок воєнних і повоєнних переживань витворилась у теперішньої людини нова хвороба. Вона має затяжний характер і крім усяких криз економічної та політичної натури, переходить ще одну, чисто душевну кризу — в мистецтві.

Погоня за контрастами, неспокій, невидержливість, — це ті звичайні прояви повоєнної психози.

Для теперішньої людини мало вражінь: загалом цих вражінь мусить бути дуже багато, щоб вони змогли промовити до серця. Тому то новочасне, сезонне мистецтво, силкується заспокоїти ці вимоги. Воно старається підійти до смаку публіки, а публіка, не розбираючи критично що воно і як, з гори переймається кожною сензаційною новістю.

Іншими словами, переганяють одні одних серед тої непогамованої нервози. Звичайно ведуть перед духові провідники, і що лиш за ними намагається загал. Сим способом витворюється новий смак, новий стиль, і новочасний напрямок.

Возьмім такий примір: Коли намальована картина не вистарчає для сильного вражіння, треба обовязково почіпати на неї кусники скла, бляхи, дроту, сукна, шкіри і волося (наскільки це мало-б означувати портрет жінки), і що-лиш тоді може цілість промовити до серця.

Щось подібного діється з різбою. Та найзаметнішим проявом теперішньої хворобливости душі, це почуття нового ритму. Він найкраще ілюструє той неспокій, невидержливість, цю нервозність.

Кому доводиться слухати модних тепер композицій всіляких „сензаційних“ авторів то переконається наглядно, чим захоплюється душа хорого Європейця. Бо коли в Америці, чи в Мексику всякі пекольні Jazz-Band-и з громом, стукотом, свистом, тріскотом, являються впливом екзотики перувіанського, чи індійського походження, то в Європі, вони с тільки обявом

повоєнної психози: Річ в цім, щоби було як найбільше емоції та потрясення нервів! (На Сході, заступають ці недомогання кокаїною, або іншими наркотиками.)

До тої характеристичної музики достроюється в повні і теперішній танець. Надірваний ритм, неакцентовання поодиноких частин такту, які виступають на верх в цих модних мотивах, заповнює як-раз ця гуркітлива музика (Jazz-Band) і надає всьому певного ексцентричного характеру. Теперішня „танцююча“ молодь тільки так почуває ухом і душею. Цей питомий ритм пройшов її уже до шпіку й кости, так що тільки під цей рубаний такт, рухаються у неї ноги. Ноги і нерви — більше нерви як ноги.

Спокійний меланхолійний вальс навіяний тихою лірикою, з м'яккістю рухів і з видержливим темпом, а при цім не без темпераменту, зійшов від якогось часу зі сцени. Зникли і давні французькі танці, повні елегантії та естетичної принади. На їх місце прийшли т. зв. модерні, з гротескою в руках і синкопами в музиці. І хоч на око видається, немов те конвульсійне „завмирання“ пар на салі являється впливом якогось зворушливого захоплення або надмірного темпераменту, то в дійсности, воно не так: Теперішній танець, має в собі більше апатії і анемії чим енергії або темпераменту! Він ніяк не може конкурувати з давними західними танцями — щодо спокою та принади, а з нашими (коломийкою, козаком, тропакком) або з мадярським та кавказким — щодо плястики і розмаху.

Часи змінюються. Настане колись загальне успокоєння і тоді вилетить з уха ця неприродна для нас ритміка. Та поки що, наша душа переживає ще затяжну кризу. Вона дрожить у вічній непевности та нервозі, не тільки в політиці і в мистецтві, а навіть у танці.

Вона дійсно танцює ще тим характеристичним ритмом конвульсійних синкопів.

Леле

Болгарські періодичні видання

Всього 46 років як Болгарія живе як держава; держава маленька і тісна: 4.800.000 населення на 105.000 кв. кілометрів. Перед цим, болгарський народ пережив 500 літ турецького політичного і більш трьохсот літ грецького духовного рабства. Розуміється, що перед своїм визволенням болгарський народ в масі стояв на дуже низькому культур-

ному рівені, матеріально був виснажений і не мав численної інтелігенції. Теперішня його інтелігенція виросла з селянської молоді і зараз ще село безперестанно дає нову міську інтелігенцію. Вибивалися „в люде“ перше всього і більше всього торговельні елементи, і це поклато свій відбиток на болгарській інтелігенції. Коли попадеш в інтелігентську гуцу,

то зразу помічасш, яке велике місце займає в її житті „торговля“. Своєї аристократії Болгарія не мала, тому не має й певних побутово-аристократичних традицій. Інтелекція творилася з селян і торговців, і переносила в свій побут звички і традиції села. Дарма що чималі кадри інтелекції здобували вищу освіту закордоном, головним чином в Германії, — вони zostалися болгарськими селянами і виховують своїх дітей в селянських, тепер модернізованих впливом міста, традиціях.

За короткий час свого державного існування, Болгарія має леле друге покоління. Отже її городяне, її інтелекція, і фактично, не тільки духовно, ще наполовину в селі. Батьки, брати, сестри — це частина фамілії кожного болгарина в його рідному селі. Партійний провід ведеться з міста через ці міцні й дужі родинні звязки. Кожен городянин має своїх виборців там, в селі, в своїй общині, в своїй околиці.

Од цього всього Болгарія здається країною суцього-демократичною, як на поверхні свого життя, так і у всіх формах і суті громадянсько-політичних і побутових стосунків. Професор університету і почталіон одинаково зуться в взаємовідносинах „Мить“ чи „Кольо“, одинаково в „кърчмарниці“ (популярні ресторачники) стрічаються з знайомими й близькими. Ніяких титулів, благородств, чинів у Болгарії не існує (заборонено й конституцією).

Таку природну демократичність Болгарії ми залучуємо до позитивних явищ, вважаємо за здоровий ґрунт для розвитку нації, але разом з тим, мусимо заприїмити і протилежне — де-які негативні наслідки браку сталих культурно-побутових традицій. Такими наслідками є: однобокій напрямок культурно-інтелекгентських інтересів, цілком утилітарний погляд на культуру, поверхове засвоєння форм життя культурної людини і брак глибшого інтересу до свого чоловічого „я“. Це видається в віці особливо людям, котрі зросли на російській культурі, де духовній, сказати-б філософічно-естетичній напрямку, панував. Провідні кола болгарської нації розуміють це все, і зараз напр., уряд вживає багатьох широких заходів до підвищення культурного рівня інтелекгентських мас нації, до поліпшення виховання дітей і молоді.

Тим часом життя іде своїм шляхом і його поступ визначається конкретними проявами його духовної суті. До таких прояв належить національна преса, зокрема — журналістика. Цю замітку ми й присвячуємо болгарській журналістці.

В одній Софії тепер виходить 15 щоденних газет, в другій столиці Болгарії — Пловдиві — 2, в Варні (порт) — 3, і в старій столиці Великому Тирнові — 1. В других містах щоденників немає. В газетній справі Болгарія має погане нащадство Туреччини: газети її — це листки, які заповнюються гризною партії, політиканством, демагогією та всякими дрібними й нісенітними сензаціями. Мова цих листків, особливо під час виборчих кампаній та яких-не-будь громадських чи політичних подій, — мова сварки. Ганьба і лайка — звичайний тоді спосіб розмови. Газети видаються партіями, яких в Болгарії дуже багато, професіональними спілками та спеціальними підприємствами для заробітку. Є газети капіталістичних спілок, банкерів та тютюнників, напр. Все-ж газета, навіть такого характеру, є провідником свого шару громадянства, творцем громадської опінії. Отже можна собі уявити, оскільки високовартний такий провід.

Остатні роки помічається здвиг в газетній справі на краще і вже зараз є кілька щоденників майже європейського вигляду. Це „Слово“ — орган капіталістів, велика газета в 4 сторінки, наполовину торговельна, наполовину інформаційна, з провідними статтями; „Демократически сговоръ“ — офіційоз

теперішнього уряду, „Свободна речъ“ — орган того-ж демократичного зговору (спільки пануючих партій). Мова цих газет цілком літературна і на свіжу людину вони не роблять такого сумного враження як другі листки. Можна бути певними, що болгарське громадянство — працюйте і молоде — справиться з своєю газетною хворобою.

Газети виходять зранку і після обіда. Коштують дуже дешево — 1 лев (дві золоті копійки), а не так давно було — пів лева. Кожен Болгарин купує бодай одну газету, а багато по кілька газет у день. Тому тираж газет великий; є газети з тиражом в 30.000 примірників.

Справа з журналами стоїть далеко гірше. Коли газети приваблюють купувача політичними інтригами, сензаціями, торговельними й біржовими інформаціями, то журнал попитується духовними потребами, голодом духа. Отже в Болгарії такі потреби зовсім ще не розвинулися і голоду на духовну харч не існує.

В Болгарії не існує жадного солідного, ну хочби в десять друкваних аркушів, місячника. Не існує взагалі журналів, які-б ставили своїм завданням систематичний провід громадської думки. Вони не можуть існувати тому вже, що на них немає передплатників, з одного боку, і браком солідарности між письменниками-журналістами, з другого. Болгарія має чимало письменників, серед них є люде талановиті, безумовно. Особливо багато в Болгарії поетів. Але видавати свої твори вони майже не можуть і держава мусить приходити їм на допомогу. Так, міністерство освіти видає антології, збірки то-що. Між собою, поети і письменники живуть таким-же політиканством, яким прийняте взагалі балканське життя; між ними розбрат, заздрість, інтриги. І це відбивається й на художній пресі. Болгарія має зараз коло 15 місячників і тижневиків. Але видаються вони дрібними, часто ворогуючими, гуртками, а часом одним яким графоманом. Частина з них видається з чисто гимблярських мотивів і зміст їх — барвіста екстравагантність. Журнали ці — тоненькі зшитки: місячники по 3—4 аркуші, тижневики по 1 по 2 аркуші. Матеріал і в тих і в других самий ріжкоманітний, без сталої системи; іменно за ріжкоманітністю і побивається кожний з них. Рідко який з журналів має 500—1000 постійних передплатників. Більшість їх має нікчемну кількість. Тому майже кожен день з'являються нові журнали, і також майже щодня помирають перше рождені, проіснувавши рахитичним життям короткий час. Із існуючих місячників можемо назвати як більш сталі: „Листопад“ — 5-ий рік видання, „Аполлонъ“ — 2-ий рік, „Златорогъ“ — 5-ий рік, „Наши дни“ — 4-ий рік, „Сила“ — 5-ий рік. Тижневик гумористичний „Българанъ“ — 9-ий рік. Давно виходить „Славянски гласъ“ (17-ий рік), але це спеціальний журнал — орган „Славянського Дружества“.

Але помі-ж всім тим, журнали свої має майже всяка галузь мистецтва: письменство, театр, кіно... Свої журнали мають всякі професіональні організації, а ними покрита вся Болгарія, — адвокати, банкері, мотоциклісти, ветеринари, лікарі, музики, вояки, урядовці і т. и.

Вся літературна, політична і громадська преса прийнята дріб'язковістю, хатнім інтересом і досі немає ще ознаків того, що вона вийде з цієї мілкої води на широке море людського поступу.

Одначе треба зауважити, що болгарська нація молода, надто молода, і здорова фізично, як рідко хто в Європі. Вона безумовно має будучину. Такий роботящий, дужий фізично і без хворобливої амбіції народ, як Болгари, безумовно переможе всі трудності, які стрічає на своєму шляху і займе своє місце в сімі культурних народів світу. X. X.

„Плач, коли пора — не тепер“

КОЛИ вона була малою дівчинкою, була все вдоволена. Але й їй не хибувало малих дитячих смутків. Тоді воздух виходив легким свистом крізь тонкі ніздрі, брови підносилися у гору, блискучі очі ставали округлі — сльози вже ось-ось підходили. Але вже стояв перед нею її батько, улюблений батько:

— „Плач, коли пора, дівче, не тепер,“ сказав спокійно й дивився на неї. І зараз усе проходило. Ані одна сльозинка не покотилась.

Плач, коли пора, переходило через її голівку. Значить, тепер не час до плачу?...

Потім вона пішла до вищої дівочої школи.

А з нею йшла її честилубивість. А за честилубивістю стоять близьенько сльози. На приклад, коли вона минулого року була першою, а тепер другою у клясі.

Вона стояла перед батьком зі своїм свідоцтвом у руках. Легким свистом виходив воздух із її тонких ніздрів, брови підносилися у гору, округлі ставали очі.

„Плач, коли пора — не тепер,“ ласкаво сказав батько і погладив її по головці. І зараз усе пройшло. Ні одна сльозинка не впала.

„Плакати, коли пора?“ думала вона потім у тихій годині. Чи не хоче батько цим сказати, що ще буде більша причина до цього...?

Вона стала нареченою. І її любов зійшла того молодого дня, неначе безчисленні звізди на її життєвім небі. Як коли водичка хотіла підходити до її очей, то сонце її любови висушувало її давно по дорозі. Батько ніколи не мав нагоди нагадати її до хоробрости.

Прийшла велика війна; її судженого взяли таки першого дня з міста. Без пращання. Просто з касарні. Дороги наших борців йшли тоді без закруту на границю.

Лиш коротка картка від її любого повідомила її: „Голова до гори, любко, я тішуся, що йду на ворога. І ти тішся також.“ Із силою добувався тоді воздух крізь її тонкі ніздрі, таки дуже високо піднялися її брови. Та батько уже стояв зі своїм:

„Плач, коли пора, дівче, — не тепер,“ та відвернув лице.

„Коли пора, батьку“ — крикнула вона, — „коли-ж властиво пора?“

„Не тепер“ — повторив спокійно батько і ще раз побідив над дочкою. Ані одна сльозинка не впала, ні однісенька.

Часописи звідомляли про успіхи, про блискучу перемогу. Один молодий поручник визначився особливо. Це був її суджений.

По довгих днях потім прийшла листа втра, що її видав генеральний штаб. Поляг... Поляг... Поляг... Лягли вони пораз другий рядами розпростертих букв. Багато було їх, багато. І чорність друкарського чорнила зійшла з листи у місто: жалібні сукні виринали на кожній улиці, кружляли мов втомлені точки.

Вона стояла у білій літній суконці, в широкому проміню серпневого сонця, що впадало в кімнату.

Важким кроком увійшов батько. Чорна листа звисала з його дріжачої руки, мов жалібна хоругва.

Вона поглянула і знала вже усе.

„Він поляг, тату, правда?“ — сказала з широко отвореними очима. Зовсім спокійно вона говорила, страшно спокійно. Уже не виходив свистом воздух крізь її тонкі ніздрі. Ані сліду сліз не було видно.

Невимовлена висіла у кімнаті батькова стара жовнірська приповідка: „Плач, коли пора, дівче — не тепер.“ І вона бачила цю приповідку й дала їй відповідь з затисненими губами:

„Абож я плачу? Абож я плачу?“ — і тримала у руці послідну картку від свого милого: „Голова до гори любко, я тішуся що йду на ворога. І ти тішся також...“

Прийшла тітка і тихо, положила на ліжку чорні сукні.

„Ні, лишіть це тіточко,“ — сказала вона, — „я одягну чорне, коли буде пора — не тепер.“

І вона поглянула на батька та пішла струнка і свобідна у своїй літній суконці. Пішла, тримаючи в руці останню картку від свого судженого, через залите літнім сонцем місто до церкви, де правили благодарственну Службу Божу, з нагоди виграної битви.

Ф. Міллер, переклала О. К.

Ілюстровані переклади Гоголя

ХВИЛЯ німецьких перекладів з Гоголя, про що ми згадували в ч. 9 „Літопису“, все ще не переривається, а приносить один переклад за другим. І так, перш усього, крім згаданого вже п'ятитомового збірника видання Propyläenverlag-у появилася під редакцією Артура Лютера прегарне двотомове видання Бібліографічного Інституту в Ляйпцігу (N. Gogol, herausgegeben von Arthur Luther. Meyers Klassiker-Ausgaben. Leipzig, Bibliographisches Institut, [1923]). Сам же Propyläenverlag видав ще й кілька окремих творів Гоголя, а саме „Мертві душі“, „Переписку“ й „Вечери на хуторі“ „Tote Seelen, Briefwechsel mit meinem Freund, Abende auf dem Gutshofe — усі у Берліні — 1923-го року).

Великий попит мають тепер у Німеччині ілюстровані видання Гоголя. Туди належить між иншим ілюстрована серія липського видавництва Erika Matthes, що видав досі переклади чотирьох творів Гоголя у своїй чепурній серії Zweifäusterdrukke а саме переклади „Пропавшої грамоти“ і Зачарованого місця“ в перекладі Герберта Гернера і з ілюстраціями Рольфа Гершельмана (N. W. Gogol. Das verschwundene Schreiben und Die verhexte Stelle. Erzählt vom Küster der Kirche zu X, 1924. Verlegt bei Erich Matthes, Leipzig und Hartenstein im Erzgebirge), а далі переклади „Носа“ й „Ночі перед Різдом“ з дереворитами Карла Мара (N. W. Gogol. Die Nase i Die Nacht vor Weihnachten). Тут занотуємо також видання „Ревізора“ з рисунками Pasetti (N. W. Gogol. Der Revisor. Mit 46 Steinzeich-

nungen von Leo Pasetti. Bucheran & Reichert-Verlag. München [1924])

Однак найбільше зпоміж усіх ілюстрованих видань вирізняється переклад „Вія“, виданий весною цього року мюнхенським видавництвом Пфлюгера (Nicolai Vasilevic Gogol Wjz. Eine Volkslegende. Mit sechs Radierungen von Dietz Edzart. Im Pflüger-Verlag München 1924.) Переклад зладжено дуже гарно, чого й можна було сподіватися від такого доброго знавця як Карло Нецель. Разить хіба перехрещення нашого Горобця на Горобця, а раз, очевидно, помилково навіть на Городця. Видання прикрашене 6 оригінальними гравюрами Dietz-a Edzard-a, з яких частину репродукуємо у значно зменшеному форматі в цьому і попередньому числі нашого ілюстрованого додатку. Штихи мають крім того власноручний підпис рисівника. Загалом ціле видання, друкване в друкарні С. Брукмана у Мюнхені, в 100 нумерованих примірниках, видане у великому фоліо форматі (41 x 30 cm) на прегарному черпаному папері з широкими полями може бути зразком подібних мистецьких видань. Ціна 150 марок за примірник являється через те не надто висока.

З. Кузеля

Листування

До Українського Суспільства

ГОСТРА економічна криза, неясованість правового становища, звільнення з інтернації без якого будь забезпечення та інші болячки інтернованих примусили більшість активних і самодіяльних українських гро-

мадських організацій на інтернації в Польщі створити Союз, що прийняв назву: „Об'єднання українських емігрантських організацій в Калішу та його околицях.“

До Союзу вступили всі ті організації, які на протязі інтернування виявили свою життєздатність і продуктивність у громадській, культурній, економічній та філантропійній галузях, і дня 28 березня ц. р. підписали певну писану умову.

Організації, що створили Союз, об'єднують біля себе 60—70% усього інтернованого загалу.

Зверхньою владою в Союзі є Рада Об'єднання, що складається з представників об'єднаних організацій. Рада виділила з поміж себе Президію.

Пристаюючи до праці, Об'єднання має на меті опіку над інтернованими хорими, жінками, шкільною молоддю та дітьми, а також здобуття для цього і доцільне розподілення як серед них так і найбільш нужденної частини українського еміграційного суспільства, всіх матеріальних засобів, які впливатимуть до Об'єднання.

Про всі прибутки до найменших сум, включно, щомісячно друкуватимуться в українській пресі та бюлетенях Об'єднання — справоздання, які кожна особа чи установа, що заохочує своє співділення і підтримку для нової організації, буде одержувати своєчасно.

Поруч з цим Об'єднання українських емігрантських організацій в Калішу та його околицях стверджує, що співпраці чи то будь якого порозуміння з теперішнім керівництвом Відділу У. Ц. К. в Калішу воно не мало і не має.

Українські Емігрантські Організації, які побажали б прилучитися до Об'єднання, волітимуть зголоситися до Президії його на адресу: M. Sadowskyj, Kalisz, Górna № 15 m. 5, Pologne.

☞

Український національний рух на Далекому Сході

ТАК званому „Вищому Східському Судові“ у Читі віддано справу 26 українських діячів Далекého Сходу (Мова-Глушко, Горючий, Геруцький, Стрільницький, Пирогів, Чорний, Корсунь, Кисілів, Нечипоренко, Смульський, Могилецький, Куович, Козак, Микитченко, Тимчурак, Булах, Никуляк, Казурман-Ященко, Левченко, Дубовик, Котницький і Тишневич). Всі вони правники, техніки, домовласники, поштові урядовці, старшини, студенти і т. ин. Ось, вкоротці, „акт обвинувачення“ в сій справі:

Від перших днів революції українська інтелігенція Далекého Сходу почала творити свої „Ради“ й „Громади“, робити з'їзди, відчиняти культурні установи, готувати військовиків до українського протибольшевицького війська Скоропадського, Петлюри і ин. В 1919 році створено український центральний кооператив „Чумак“, який дуже пошкодив комуністичній агітації серед Українців на Далекому Сході. Словом, українська інтелігенція рушила в бій з інтернаціоналом і РСФСР. — Далі йде опис праці українських організацій:

Читинська: у 1918—1920 рр. організувала українські частини у білому війську, досягла української автономії в отамана Семенова й отримала від нього 30.000 карб. Створила Забайкальську Раду (58, 59 §§ кримінального кодексу).

Хабарівська: збиралася організувати українські військові частини; зносилася з українським конзулом у Харбині Твардовським, видавала часопись „Ранок“, де велася агітація на користь буржуазії (59 і 70 §§ карного кодексу).

Владивостокська й Нікольська: Усурійська: працювали як контр-революціонери (60 § кримінального кодексу).

Кооператив „Чумак“: підкопував авторитет комунізму серед селянства, вів економічну боротьбу з більшевиками, отримав від отамана Семенова визнання автономії Українців на Далекому Сході, 2.000.000 карб., 25.000 йен, плити золота вагою в 34 фунти, 27 золотників і 10 вагонів борошна, організував національні комітети (63, 58, 59 §§ кримінального кодексу).

Секретаріят Краєвої Ради: організував збройні відділи проти більшевиків, отримав від японської місії в 1920 році 200.000 американських доларів на організацію українських полків, вів переговори з представниками японського імператора про

визнання автономної української території на Далекому Сході і грошову допомогу й 10.000.000 йен позички, за що обіцяв дати Японцям концесії на залізницю, ліси і т. ин., видавав контр-революційне „Шире Слово“ (58, 60, 69, 70 §§ крим. кодексу).

Про самий суд — у слідуючий раз.

Не розшукані й не арештовані досі 4 українські діячі: Дяченко, Яхно, Левандовський й Прант.

Каунас, Литва.

А. Р.

День за днем по світу

(17—23-го квітня 1924)

17. Репараційна комісія приймає пропозиції знавців. — Кінець міжнародного шахового турніру в Нью-Йорку.
18. Обмеження імміграції у Злучені Держави П. А. 20—22. Свято 200-літнього ювілею Канта в Кенігсбергу.
21. Початок розкопів форум Августа в Римі. — Муссоліні сівів romanus. — Смерть англійської письменниці Марії Кореллі. — Смерть славної драматичної артистки Елеонори Дузе.
23. Відкриття імперської виставки в Лондоні. — Велика залізнична катастрофа в Беллінзоні (Швайц.).

Редакція „Літопису“

посилає всім своїм читачам і прихильникам щире

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Від Адміністрації

З огляду на це, що перші числа „Літопису“ вичерпані, Адміністрація радо купує числа 1—9 і звертає кошти пересилки.

ЗМІСТ 17-го ЗШИТКА:

	Стор.
ПОЛІТИЧНА ХРОНІКА	249
ПЕРШІ ВИБОРИ В ЗАКАРПАТТІ — 0-1	251
АНКЕТА В УНІВЕРСИТЕТСЬКІЙ СПРА- ВІ — ВІКТОРА АНДРІЄВСЬКОГО І М. КОРДУБИ	252
ЩАСТЯ Й ГОРЕ ЗАГОРОВСЬКИХ — МИХАЙЛА ВОЗНЯКА	254
БОПЛАНИЯНА — ЛЬКА БОРЩАКА	258
ЛІТЕРАТУРНІ „ПЛАГІЯТИ“ — З. П.	258
ARS LONGA — Н. ЛІТИНСЬКОГО	259
БОЛЬШЕВИЗМ У 1906—1907 рр. — БОЯ	260
ТАЙНА ТАНЦЮ — ЛЕЛЕ	261
БОЛГАРСЬКІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ — Х. Х.	261
„ПЛАЧ, КОЛИ ПОРА — НЕ ТЕПЕР“ — Ф. МІЛЛЕРА	262
ІЛЮСТРОВАНІ ПЕРЕКЛАДИ ГОГОЛЯ — З. КУЗЕЛІ	263
ЛИСТУВАННЯ — А. Р.	263
ДЕНЬ ЗА ДНЕМ	264
ОБРАЗКОВИЙ ДОДАТОК	

Товариство постачання й збуту для кооперативів

Сп. зареєстр. з. о. в.

ТОВАРИСТВО в першій мірі заспокоює всі потреби постачання й збуту для кооперативів, взагаліж веде торгівлю, не обмежуючись ні родом, ні кругом діяльності.

ТОВАРИСТВО купує або через своє посередництво збуває по найвищих цінах ріжного рода сирові продукти.

ТОВАРИСТВО продає по фабричних цінах всякого роду готові фабрикати, маючи заступництво від ріжних світових фабрик.

ТОВАРИСТВО переймає від кооперативних організацій як і від інших підприємств доручення купна для них і продажі від них ріжних товарів. На певних умовах можливе фінансування й кредитування при торговельних операціях.

ТОВАРИСТВО має власні представництва у всіх важніших центрах світа. Окремий відділ український.

ТОВАРИСТВО уділяє на бажання інформацій. Переписна на всіх світових мовах.

DIE AVEG befriedigt in erster Linie den Bedarf von Genossenschaften inbezug auf Absatz und Versorgung, betreibt aber im allgemeinen einen Handel ohne Beschränkung der Art und des Rahmens der Tätigkeit.

DIE AVEG kauft bzw. setzt Rohprodukte verschiedener Art zu den höchsten Preisen ab.

DIE AVEG verkauft zu Fabrikpreisen aller Art Fertigfabrikate, da sie die Vertretung von verschiedenen Weltfabriken besitzt.

DIE AVEG übernimmt von Genossenschafts=Organisationen wie auch von anderen Unternehmungen Aufträge und tätigt sodann vertragsgemäß dauernd verschiedene Warenkaufs= und =verkaufsgeschäfte. Es ist ferner möglich, bei strikten Abmachungen Handels=Geschäfte oder Industrie=Unternehmungen zu finanzieren und Kredite einzuräumen.

DIE AVEG gründet in verschiedenen wichtigen Weltzentren gemischte Gesellschaften für Handels= bzw. Industriezwecke, ebenso unterhält sie eigene Vertretungen in allen wichtigen Weltzentren.

DIE AVEG erteilt auf Wunsch Auskünfte und korrespondiert in allen Weltsprachen.

Absatz- und Versorgungs-Ges. m. b. H. für Genossenschaften

(Aveg)

Berlin W15, Pariser Strasse 30/31 (Deutschland) — Telefon: Uhland 7910.

BÖRSENBUCHDRUCKEREI DENTER & NICOLAS

Ukrainische und russische Werke
Zeitschriften und Formulare
Prospekte / Plakate / Diplome
Buch- und Kunstdruck in ein-
und mehrfarbiger Ausführung
Moderne Reklamedrucksachen
Setzmaschinenbetrieb

Українські й російс. книжки
/ часописи / формуляри /
проспекти / мистецький друк
в одній і ріжних фарбах /
плакати / дипломи / реклами
/ друкарня має машини до
складання

BERLIN C 2, NEUE FRIEDRICHSTRASSE 43

FERNSPRECHER NORDEN 103 31/32

Приймається передплата на 1924-ий рік
на новий ілюстрований тижневик видання
„Українського Слова“ в Берліні п. з.

ЛІТОПИС

політики, письменства і мистецтва

під редакційним проводом С. ТОМАШІВСЬКОГО

„ЛІТОПИС“ не служить жадній політичній партії, ні жадній доктрині, натомість змагає до поглиблення і поширення української національної думки й культури шляхом основного самопізнання, поважної критики та систематичного познайомлювання читачів з головними проявами політичного й культурного життя західного світа. Виходить кожної суботи.

ЗМІСТ 12-го ЗШИТКА:

Бісмарк і Україна (IV). Друкарська трійця (II) — Проф. І. Огієнка. Сучасна музика в портретах. І. Ріхард Штраус — Антона Рудницького. Виставка творів нового російського мистецтва у Відні — Др. В. Залозецького. Липський ярмарок — Л. Л. Анкета в університетській справі. Ріп Ван Бінкл — Вашингтона Ірвінга.

ЗМІСТ 13-го ЗШИТКА:

Вісти з Закарпаття — І. П. Пражська еміграція — Л. Д. Друкарська трійця (II) — Проф. І. Огієнка. Книжна справа на Україні — Р. П. Канада — країна будучности — Володимира Клодницького. Рейн-Майн-Дунайський Канал — М. Чорного. Колекціонерство — Н. Н. Теж „Тихі драми“ — Б. Лепкого. Так згасла „Зірка“ — П. Каленського.

ЗМІСТ 14-го ЗШИТКА:

На манівцях партикуляризму — Василя Кучабського. Каталонське питання. Анкета в університетській справі — В. Ковалю і д-ра Юліяна Бачинського. Дві знаменні промови — І. П. Друкарська трійця (III) — Проф. І. Огієнка. Перший німецький голос про Гоголя — Б. Лепкого. Українці на пражських виставах — Ю. Азовського. Коханія — Гюї де Мопасана.

ЗМІСТ 15/16-го ЗШИТКА:

Анкета в університетській справі — В. Доманицького і В. Кучабського. Політичне і господарське життя Естонської Республіки — Йоганна Тоомеса. Магатма Ганді в освітленню Романа Роллана. Друкарська трійця (III) — Проф. І. Огієнка (Кінець). Роки 1650 і 1651 на Україні по „Французькій Газеті“ — І. Борщака. Нові твори Ів. Манжури — З. К. Мистецька хроніка — Др. Вол. Залозецького. Заочна Освіта в Америці — Проф. В. Ковалю. З приводу олімпійських змагань у Парижі — Петра Кожевникова. Сон і ява — Ал. Б-ського. Апокриф — Максима Багдановича. Чорт на башті — Едгара Аллена По. Мініатура — Богдана Л. Могилі армії У. Н. Р. в Польщі — О. Костюченка.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	в Німеччині	в Америці	в инш. краях Європи
на 1/2 року . . .	М. 6,00	Дол. 2,25	Фр. ш. 9,00
на 1/4 року . . .	М. 4,00	Дол. 1,50	Фр. ш. 6,00
поодинокий зшиток	М. 0,35	Дол. 0,15	Фр. ш. 0,50

На бажання висилає адміністрація ч. 1 на показ безплатно

Гроші й матеріали слати на адресу:

Verlag „Ukrainske Slovo“, Hauptstr. 11, Berlin-Schöneberg

У Галичині передплату приймає представник „Українського Слова“ Іван Рудницький: Львів, ул. Тарновського, ч. 7. — Передплату у Чехословаччині проситься висилати на нашеkonto в Živnostenska Banka v Praze. — В Ужгороді „Літопис“ можна дістати в книгарні „Тиса“.